

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
'Φιλοσοφία: Γνώση, Αξίες και Κοινωνία'

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Η
φιλοσοφία
σήμερα

στη μνήμη του
Κοσμά Ψυχοπαίδη

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου
Αίθουσα Δ3-7^α

18-20 Νοεμβρίου 2005

- **Μανόλης Αγγελίδης**, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Ταχ. Διεύθυνση: Ι. Δαμασκηνού 14, 141 22 Ηράκλειο, Αθήνα

Τηλέφωνο: 210-2815558

Fax: 210-2855998

Ηλ. Διεύθυνση: angelidis@panteion.gr

Έλλογη κανονιστική εξήγηση και πολιτικο-πρακτική διάσταση

Στην εισήγηση θεματοποιείται η προβληματική της πράξης ως κεντρικού ζητήματος της θεωρίας του διαφωτισμού, όπως τίθεται και αναπτύσσεται στο έργο του Κ. Ψυχοπαίδη. Υποστηρίζεται ότι η πολιτικο-πρακτική διάσταση διαπλέκεται με έναν τύπο έλλογης εξήγησης, στο εσωτερικό του οποίου προϋποτίθενται δεσμευτικές-κανονιστικές αξιολογήσεις ως όροι των αιτιακών σχέσεων.

- **Γεωργία Αποστολοπούλου**, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Πανεπιστημιούπολη Δουρούτης, 45110, Ιωάννινα

Τηλέφωνο:

Fax: 26510-95801

Ηλ. Διεύθυνση: gapostol@cc.uoi.gr

Η επικαιρότητα της Φιλοσοφικής Ανθρωπολογίας

Οι κλασικοί της φιλοσοφικής ανθρωπολογίας, ο Scheler, ο Plessner και ο Gehlen, αντέκρουσαν την νατουραλιστική και βιολογιστική αναγωγή και έδειξαν ότι το ερώτημα για τον άνθρωπο και το ερώτημα για τον κόσμο του ανθρώπου είναι αλληλένδετα. Σήμερα το ερώτημα για τον άνθρωπο έχει αποσπασθεί από το ερώτημα για τον κόσμο του ανθρώπου και έχει εγκλωβισθεί μεταξύ νατουραλισμού και τεχνολογισμού. Για να αποκαταστήσουμε το πραγματικό πλαίσιο αυτού του ερωτήματος, πρέπει να εντάξουμε στις σύγχρονες αναζητήσεις τις εξής κύριες θέσεις των κλασικών της φιλοσοφικής ανθρωπολογίας: Το «εγώ» δεν επιδέχεται ούτε νατουραλιστική ούτε τεχνολογική αναγωγή, αλλά αποτελεί το κέντρο αυτοκατανόησης και νοηματοδότησης, που χαρακτηρίζει τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος, δηλαδή το έμβιο ον με τα βιολογικά γνωρίσματα του ανθρώπου, δεν είναι απλώς μια βιολογική μονάδα, αλλά ισχύει και είναι πρόσωπο που με την ενσώματη παρουσία του

εκφράζει αξίες και «απευθύνει» το θεμελιώδες αίτημα της αναγνώρισης. Η φυσιοκρατική αναγωγή του ανθρώπου σε «άκοσμο ον» οδηγεί την ιδέα της ελευθερίας σε αδιέξοδο.

- **Σπύρος Ασδραχάς**, Sorbonne-Paris, EIE - Αθήνα

Ταχ. Διεύθυνση: Σκουφά 58, 10680, Αθήνα

Τηλέφωνο: 210-3611692

Fax: 210-3600865

Στοιχειώδεις υπενθυμίσεις για το έθνος

Η πρόσφατη αναθέρμανση των διενέξεων για το έθνος στη μικρή μας πολιτεία των ιδεών είχε την αφορμή της στην όψιμη έκδοση ενός κειμένου του Νίκου Σβορώνου, οι ιδέες του οποίου είχαν διατυπωθεί από τον συγγραφέα του δεκαετίες πριν. Δεν πρόκειται να συνοψίσω την άποψη του Σβορώνου για τη γένεση του ελληνικού έθνους, είναι σε όλους γνωστή. Θα παρατηρήσω μόνο ότι οι επικριτές του είναι σύμφωνοι μαζί του ως προς την οριοθέτηση του νεωτερικού έθνους, χωρίς τούτο να σημαίνει ότι εξέφρασαν με την απαιτούμενη ρητότητα και πειστικότητα κάποια αντίρρηση ως προς τους όρους της δημιουργίας του συγκεκριμένου έθνους, αυτού που ονομάστηκε ελληνικό έθνος: όρους που ανάγονται στον τρόπο με τον οποίο εννοιολογήθηκαν τα εμπειρικά δεδομένα της ελληνικής ιστορίας...

- **Μιχάλης Ασημακόπουλος**, Αναπληρωτής Καθηγητής Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας ΑΚΕΔ, Ε.Μ.Π., Πολυτεχνειούπολη Ζωγράφου

Τηλέφωνο: 210-7721615

Ηλ. Διεύθυνση: massim@central.ntua.gr

Σύγχρονη γαλιλαϊκή ιστοριογραφία και το πρόβλημα της ορθολογικότητας

Η ιστοριογραφία του Γαλιλαίου μέσω του έργου του Α. Koyre το 1939 επέδρασε όσο καμία άλλη μελέτη συνολικά στη ιστορία της επιστήμης του 20^{ου} αιώνα. Στην ανακοίνωση σκιαγραφηθούν οι γαλιλαϊκές σπουδές μέχρι τις μέρες μας και θα υποστηριχθεί ότι το έργο του P. K. Feyerabend στα 1975 άνοιξε σε αυτές νέες προοπτικές. Αξιοποιώντας οι τελευταίες σπουδές το anything goes και χωρίς φιλοσοφική συμφωνία διερεύνησαν

πλευρές της δραστηριότητας του Γαλιλαίου, της σχέσης του με την εκκλησία συμπεριλαμβανόμενης, οι οποίες ήταν αδύνατο να μελετηθούν στα ιστοριογραφικά πλαίσια των γνωστών απόλυτων διχοτομιών και μιας καθολικής έννοιας ορθολογικότητας. Ο Α. Κογτε μας παρέδωσε ένα Γαλιλαίο πλατωνικό και κατόπι ύστερα από κριτική αρχιμήδειο ενώ ο M Clevelin συνέχισε την προσπάθεια του μέντορα του ,ο J.H.Randall τον είδε συνεχιστή των νεοαριστοτελικών της Β. Ιταλίας και ο E.Moody των μεσαιωνικών παραδόσεων ,ο St. Drake παρατήρησε ένα σχεδόν βακωνικό πειραματιστή, οι B. Brecht, G. di Santillana και L Geymonat τόνισαν την αντιεκκλησιαστική του τάση, ο B. G. Kyznetsov την ίδια περίοδο μας έδωσε μια από τις πρώτες σύγχρονες επιστημονικές βιογραφίες του, ο W. Wallace μελέτησε ένα οπαδό των Αναλυτικών Ύστερων, ο E. McMullin της υποθετικό-παραγωγικής μεθόδου, η W. Wisan ένα Ευκλείδειο μαθηματικό και ο A.Crombie τον δημιουργό του έλλογου πειραματισμού ενώ ο M. Finocchiaro αναζήτησε την λογική των *Διαλόγων*. Εάν κάνουμε εδώ μια συμβατική ιστοριογραφική τομή σημειώνουμε ότι ο P.Redondi αναζήτησε την έμπνευση του Γαλιλαίου σε αλχημικού χαρακτήρα χειρόγραφα ,ο N. Jardine μας έδειξε την σαφή τομή μεταξύ αυτού και των νεοαριστοτελικών, ο M. Biagioli κατέδειξε την επίδραση του αυλικού περιβάλλοντος στην αυτοδημιουργία της συνολικής ταυτότητας του, η R. Feldhay και ο P. Dear τον μελέτησαν στα πλαίσια της ιησουϊτικής παράδοσης με έμφαση στη αξιοποίηση των μαθηματικών, ενώ ο J. Renn και ο P. Machamer με μη ταυτόσημο τρόπο τόνισαν την συμβολή της τεχνολογίας στα επιστημονικά επιτεύγματα του και ο A. Fantoli παρουσίασε τον πιστό καθολικό Γαλιλαίο.

Η περιγραφή που επιχειρήθηκε ενισχύει την άποψη που υποστηρίζει την αδυναμία ορθολογικής ανακατασκευής της διαδρομής του Γαλιλαίου η οποία θα επιχειρηματολογηθεί ιδιαίτερα σε σχέση με το πρόβλημα της μαθηματικοποίησης.

- **Φωτεινή Βάκη**, Διδάσκουσα Φιλοσοφίας ΠΔ 407/80 Ιονίου Παν/μίου

Ταχ. Διεύθυνση: Ιωάννου Θεοτόκη 72, 49100, Κέρκυρα

Τηλέφωνο: 26610-87329

Ηλ. Διεύθυνση:fvaki@phl.uoc.gr

Η ερμηνεία του Διαφωτισμού. Ντεσιζιονισμός και Κανονιστική Θεωρία

Τα ρεύματα σκέψης του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού στο έργο των Παναγιώτη Κονδύλη και Κοσμά Ψυχοπαίδη σε καμία περίπτωση δεν συνιστούν μια απλή ιστορία ιδεών. Η πρόσληψη και επεξεργασία τους οδηγεί, αντίθετα, στην παραγωγή δύο

πρωτότυπων και εκ διαμέτρου αντίθετων θεωρητικών σχημάτων που αφορούν τους όρους γένεσης και αναπαραγωγής της κοινωνίας.

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να δείξει πώς οι εν λόγω αντιτιθέμενες ερμηνείες του Διαφωτισμού από τους Κονδύλη και Ψυχοπαίδη οδηγούν σε δύο αντίπαλες συλλήψεις της σύστασης της πολιτικής. Αν και ο ερευνητικός καθοδηγητικός μίτος αμοτέρων είναι κοινός και αφορά το κατεξοχήν νεωτερικό πρόβλημα της δυνατότητας παράκαμψης του μηδενισμού μετά τη νεωτερική «Θεοκτονία», ήτοι μετά το τέλος ενός ουσιολογικά προσδιορισμένου αγαθού, οι ερμηνείες που δίδονται δίστανται.

Για τον Κονδύλη, ο Διαφωτισμός απαντά στο παραπάνω πρόβλημα αναπαράγοντας την εννοιολογική δομή του θεολογικού αντιπάλου του. Η έκπτωση σε ηθικό και γνωσιολογικό σχετικισμό που συνεπάγεται η ομολογία πίστεως σε μια εμμενή ερμηνεία του κόσμου αποφεύγεται όταν το βασίλειο του Θεού αντικαθίσταται από το βασίλειο του Λόγου. Το σχήμα του Κονδύλη ακυρώνει κατ' ουσίαν τον Διαφωτισμό στο βαθμό που ο τελευταίος εκλαμβάνεται πως παραπαίει μεταξύ του θεολογικού αντιπάλου, που αναπαράγεται με εκκοσμικευμένα πρόσημα, και του μηδενισμού. Επιπλέον, για τον Κονδύλη η μομφή του μηδενισμού είναι ένα πρόσχημα -αφού η επιβίωση καμίας κοινωνίας δεν είναι δυνατή χωρίς μια κλίμακα ηθικών αξιών- που επισείεται από την εκάστοτε κοσμοθεωρητική παράταξη στον αγώνα της για κυριαρχία. Αν όμως οποιοδήποτε ορθοπρακτικό πλαίσιο συνιστά πρόφαση που συγκαλύπτει αξιώσεις κυριαρχίας, τότε στο έργο του Κονδύλη, μαζί με την κανονιστική διάσταση του Διαφωτισμού αίρεται και οιαδήποτε δυνατότητα αξιολογικών κρίσεων περί του τι είναι δίκαιο ή άδικο σε μια κοινωνία.

Το έργο του Κ. Ψυχοπαίδη αντίθετα, ερμηνεύει μια μεγάλη παράδοση του Διαφωτισμού που κυρίως εκπροσωπείται από τον Ρουσό, τον Καντ, τον Χέγκελ, αλλά και τον Μαρξ ως μια απόπειρα θεμελίωσης πολιτικών κανόνων που δεν θα οπισθοδρομεί σε προ-νεωτερικού τύπου αντιλήψεις περί αγαθού ούτε θα εκφυλίζεται σε εγωιστικό πράττειν. Η θεμελίωση των πολιτικών κανόνων για τον Ψυχοπαίδη οριοθετείται αφ' ενός μεν από τις ιστορικές σχέσεις ιδιοκτησίας (ιδιοποίησης και διανομής του κοινωνικού προϊόντος) αφ' ετέρου δε, τόσο από το ίδιο το κανονιστικό περιεχόμενο αυτών των σχέσεων όσο και από τα συστήματα αξιών που επιτρέπουν την αξιολόγησή του.

Αν για τον Κονδύλη κανόνες και αξίες έχουν μόνο πολεμική διάσταση και υποκρύπτουν αποκλειστικά κυριαρχικές αξιώσεις, για τον Ψυχοπαίδη, η σημερινή θεωρία οφείλει να ερμηνεύει τους κανόνες ως λειτουργικούς όρους όχι μόνο της αναπαραγωγής και διατήρησης της κοινωνίας αλλά και της θεωρίας. Οι κανόνες αξιολογούνται από τους ίδιους

τους δρώντες όσον αφορά την καταλληλότητά τους να μετατραπούν σε αξίες που θα προσανατολίζουν την καθημερινή δράση.

Αν το έργο του Κονδύλη απέχει κάθε αξιολογικής κλίμακας στη βάση της οποίας θα αποφαινόταν, τι είναι «ορθό», η θεμελίωση των κανόνων στο έργο του Ψυχοπαίδη δηλώνει ποιές αξίες είναι αδιαπραγμάτευτες (ζωή, υγεία, αξιοπρέπεια, αυτόνομη πολιτική δράση) και ποιές αποτελούν αντικείμενο διαλόγου και διαπραγματεύσεων καθώς και ποιοί είναι οι όροι του διαλόγου αυτού.

- **Μαρία Βενιέρη**, Επίκουρη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77219

Fax: 28310-77222

Ηλ. Διεύθυνση: venieri@phl.uoc.gr

Η επιρρηματική θεωρία της αντίληψης

Ένα από τα βασικά ερωτήματα που αντιμετωπίζουν οι διάφορες θεωρίες στη φιλοσοφία της αντίληψης αφορά στη φύση των αντιληπτικών αντικειμένων. Το πρόβλημα μπορεί να παρακαμφθεί, σύμφωνα με τους οπαδούς της επιρρηματικής θεωρίας, εάν θεωρήσουμε ότι οι ιδιότητες που αποδίδουμε σε ένα αντικείμενο της εμπειρίας, δεν είναι παρά τρόποι μεταβολής της ίδιας της εμπειρίας. Έτσι όταν βλέπουμε π.χ. έναν κόκκινο ρόμβο, η εμπειρία μας πρέπει να περιγραφεί με τη βοήθεια επιρρημάτων δηλ. να πούμε ότι βλέπουμε κόκκινα και ρομβοειδώς. Στην παρουσίαση αυτή θα εξετάσουμε αν η επιρρηματική θεωρία πράγματι κατορθώνει να προσφέρει μια ικανοποιητική εξήγηση της αντιληπτικής εμπειρίας και να αποφύγει τα μεταφυσικά προβλήματα που ταλανίζουν τους οπαδούς των άλλων θεωριών και κυρίως του έμμεσου ρεαλισμού.

- **Στέλιος Βιρβιδάκης**, Καθηγητής Φιλοσοφίας, Τμήμα Μ.Ι.Θ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών, Επισκέπτης καθηγητής Παν/μίου Κύπρου

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη, Άνω Ηλίσια, 15771, Αθήνα

Τηλ.: 210-7275536

Ηλ. Διεύθυνση: svirvid@cc.uoa.gr

Αναλυτική και Ηπειρωτική Φιλοσοφία: Πολεμικές Αντιπαραθέσεις και Γόνιμες Συναντήσεις

Στην εργασία αυτή διερευνώνται ορισμένες όψεις της αντιπαλότητας μεταξύ αναλυτικής και ηπειρωτικής φιλοσοφίας. Μετά από μια συνοπτική εξέταση των κριτηρίων διαφοροποίησης των δύο φιλοσοφικών παραδόσεων παρουσιάζονται χαρακτηριστικά παραδείγματα προσπαθειών προσέγγισης και από τα δύο μέρη. Περιγράφονται περιπτώσεις αμοιβαίας ασυνεννοησίας και έντονης αντιπαραθέσης που οδηγούν σε αδιέξοδο, όπως οι φιλοσοφικές διαμάχες μεταξύ Rudolf Carnap και Martin Heidegger, και John Searle και Jacques Derrida, αλλά και γόνιμες συναντήσεις και αλληλεπιδράσεις, όπως η σύγκλιση των τοποθετήσεων των Jürgen Habermas και John Rawls και η αξιοποίηση της κληρονομιάς του γερμανικού ιδεαλισμού και της σύγχρονης ερμηνευτικής από τον John McDowell. Επιχειρείται η αποτίμηση των στοιχείων που διευκολύνουν, ή αντίθετα δυσχεραίνουν, τον δημιουργικό διάλογο και την υπέρβαση της αντιπαλότητας.

- **Dr. Werner Bonefeld**, Reader, Department. of Politics, University of York

Postal Address: York, YO10 5DD, U.K.

Phone: (0044) (0)1904 433554

Fax: (0044) (0)1904 433563

email: wb3@york.ac.uk

Conceptuality: Some Notes

To conceptualise means to bring the thing to its concept (die Sache auf den Begriff bringen, der Begriff der Sache). Conceptuality (Begrifflichkeit) has to do with the recognition of reality – not with the analysis of concepts. Conceptualization goes beyond the immediate perception of reality in order to comprehend what is hidden in its immediate appearance. Concepts are moments of a reality that requires their formation. Concepts belong to reality and exist through reality. The business of conceptual thinking is a critical one. It subverts the critical subject by denouncing its own deceitful publicity according to which its thinghood is self-constituted. It denounces by asking “why does this content (human social relations) take that form (the form of capital)” (cf. Marx, Capital I). This then means that conceptualisation does not mean thinking about things. It means thinking out of things. The contribution explores the meaning of conceptuality, and asks assess its practical consequences.

- **Κωνσταντίνος Βουδούρης**, Καθηγητής Φιλοσοφίας Τμήματος Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας Παν/μίου Αθηνών

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας Φιλοσοφίας, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Παν/μιο Αθηνών

Τηλέφωνο: 210-7277545

Ηλ. Διεύθυνση: kboud714@ppp.uoa.gr

Η Φιλοσοφία ως Τέχνη και ως Αίρεση Βίου

Εκτενώς έχει συζητηθεί το θέμα για το τι είναι φιλοσοφία και τη σχέση φιλοσοφίας και επιστήμης. Οι απόψεις που φαίνεται να επικρατούν σήμερα είναι ότι η φιλοσοφία δεν είναι επιστήμη (science), με την αυστηρή έννοια του όρου, αλλά κάποια άλλης μορφής δραστηριότητα, που απασχολείται κατά κύριο λόγο με την ανάλυση των εννοιών και τη σχέση μεταξύ των εννοιών.

Αλλά το τι είναι η φιλοσοφία και ποιο είναι το έργο της είναι κάτι που συνάπτεται με τη μέθοδο που αυτή χρησιμοποιεί και με τα προβλήματα που εξετάζει. Έτσι πρέπει να υπάρχει ομολογία μεταξύ της μεθόδου και του προβλήματος που εξετάζεται στη φιλοσοφική αναζήτηση. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει {ή πρέπει να υπάρχει} σαφής διαχωρισμός των προβλημάτων που τίθενται προς εξέταση και κατ' αντιστοιχία και σαφής διαχωρισμός των διαφόρων ερευνητικών μεθόδων. Η κυρίαρχη θέση είναι ότι τα φιλοσοφικά προβλήματα είναι κυρίως εννοιολογικά και ότι κατ' ανάγκη η κατάλληλη μέθοδος, όπως είπαμε, είναι η εννοιολογική ανάλυση (conceptual analysis). Αν όμως υπάρχουν μεικτά προβλήματα ή προβλήματα που δεν έχει ξεκαθαριστεί σε ποια κατηγορία ανήκουν (δηλαδή δεν έχει αποφασισθεί αν, π.χ., είναι εννοιολογικά ή αν είναι εμπειρικά), τότε ποια μέθοδος θα χρησιμοποιηθεί; Ακόμη τα καλούμενα «εμπειρικά προβλήματα» δεν είναι άσχετα προς το εννοιολογικό σύστημα που χρησιμοποιούμε για να αντιμετωπίσουμε γνωστικά τον κόσμο.

Στις περιπτώσεις αυτές τι πρέπει να πράττει ο φιλοσοφών; Σε τέτοιες περιπτώσεις ο φιλοσοφών επιδιώκει να βρει διέξοδο, να ανοίξει δρόμο, να κάνει νέες οριοθετήσεις και κατατάξεις και γενικώς να σηματοδοτήσει τα πράγματα με νέους εννοιολογικούς όρους. (Από τη σκοπιά αυτή βλέποντας τα πράγματα, θα λέγαμε ότι και η επιστήμη κάνει κάτι το ανάλογο; Άρα αυτό δεν είναι μόνο γνώρισμα του φιλοσόφου *καθό φιλοσόφου*.)

Πέραν τούτου η φιλοσοφία από αρχαιοτάτων χρόνων έχει συσχετισθεί προς την τέχνη. Η αντίληψη αυτή δηλώνει ότι η φιλοσοφία ως δραστηριότητα διέπεται από αρχές που ταιριάζουν στην τέχνη, όχι με την έννοια ότι αντιτίθεται προς την επιστήμη (με την

σημερινή έννοια του όρου), αλλά ότι απλώς διαφοροποιείται αυτής. Και υπήρξαν μεν φιλόσοφοι στην αρχαιότητα που ήσαν επιστήμονες με την αυστηρή έννοια του όρου (Αριστοτέλης, Θεόφραστος, Δημόκριτος κ.λ.π.), αλλά άλλοι φιλόσοφοι, όπως οι Κυνικοί, Στωικοί και λοιποί διανοητές, που ασκούσαν την διανόηση ως τέχνη ή καλύτερα ζούσαν με ένα ξεχωριστό δικό τους τρόπο που συνιστούσε την τέχνη του βίου τους. Έτσι η φιλοσοφία συνδέθηκε, όχι αδικαιολογήτως, με την τέχνη και μάλιστα θεωρήθηκε ως τέχνη του βίου.

Σε τι λοιπόν συνίσταται αυτή η τέχνη του βίου και άσκησή της; Η επιτυχής άσκηση μιας τέχνης απαιτεί την ολόψυχη αποδοχή της και την εμπλοκή του ασκούντος αυτήν στις απαραίτητες δραστηριότητες που συνυφαίνονται με την τέχνη. Τούτο ακριβώς σημαίνει ότι φιλόσοφος-τεχνίτης νοεί την φιλοσοφία ως αίρεση βίου. Άλλ' όπως ο καλλιτέχνης έχει αξία καθ' όσον τα δημιουργήματα του εμφανίζουν πρωτοτυπία, ανάλογα και φιλόσοφος έχει αξία όταν οι διανοητικές του συλλήψεις έχουν πρωτοτυπία. Αυτό βέβαια είναι κατανοητό, αλλά δεν εξηγεί τι σημαίνει ότι η φιλοσοφία είναι τέχνη του βίου ή ότι ο φιλόσοφος έχει επιλέξει κάποια μορφή ζωής. Αλλά, και αν αυτό συμβαίνει, ποια σημασία έχουν τα όσα λέγει και πράττει ο φιλόσοφος πέραν της δικής του αισθητικής και ψυχικής ικανοποίησης; Ποια είναι προσφορά του στους άλλους και τι αξία έχουν οι απόψεις του που συνάπτονται προς την άσκηση της τέχνης του που είναι τέχνη του βίου; Ερωτήματα αυτής της μορφής απαιτούν περαιτέρω διερεύνηση του εν λόγω θέματος και με αυτά θα ασχοληθούμε στην ανάπτυξη της Ανακοίνωσης.

● **Σπύρος Γάγγας**, Adjunct Professor Κοινωνιολογίας, Deree College

Ταχ. Διεύθυνση: Γ. Μπάκου 10, Αθήνα, 11524

Τηλέφωνο: 210-6982432

Ηλ. Διεύθυνση: sgangas@acgmail.gr

Η αξιοποίηση της Φιλοσοφίας από τον Durkheim και η σημασία της για μια κανονιστική θεωρία σήμερα

Η Κοινωνιολογία του Durkheim συγκροτείται με βάση το αίτημα για μια επιστημονική κατανόηση της ηθικής με σκοπό την ορθολογική θεμελίωσή της στη νεωτερική κοινωνία. Σε αυτή του τη προσπάθεια ο Durkheim κινητοποιεί φιλοσοφικά επιχειρήματα των Kant, Hegel, Schopenhauer καθώς και του πραγματισμού –μεταξύ άλλων- προκειμένου να ανακατασκευάσει μια επιστημολογία ικανή να θεμελιώσει τις αξίες του Διαφωτισμού μέσα από το πρόβλημα της νεωτερικής απροσδιοριστίας. Κομβικό αίτημα στο επιχείρημά του αποτελεί η προσπάθεια υπέρβασης δυϊστικών μοντέλων στην Κοινωνιολογία

και στη Φιλοσοφία, καθώς και η σύνδεση της αξιολογίας με το ζήτημα των λειτουργικών όρων αναπαραγωγής της κοινωνίας. Αυτή η κατεύθυνση μας επιτρέπει να επαναπροσδιορίσουμε την ορθότητα ή όχι της οικειοποίησης του Durkheim από σχετικιστικά επιχειρήματα (π.χ. από το 'ισχυρό πρόγραμμα' στην Κοινωνιολογία της επιστημονικής γνώσης) και να αποκαταστήσουμε αυτή τη σχέση.

- **Διονύσης Ν. Γράβαρης**, Αναπλ. Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Παν/μίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77449

Fax: 28310-77455

Ηλ. Διεύθυνση: gravaris@social.soc.uoc.gr

Θεωρία και Πράξη

Η Αέναη Επιστροφή της Ζ' Επιστολής

Αντικείμενο της εισήγησης είναι η σχέση ανάμεσα σε θεωρία και πράξη στο έργο του Κοσμά Ψυχοπαίδη. Η θεματοποίηση αυτής της σχέσης είναι ιδιαίτερα εμφανής σε κείμενα των αρχών της δεκαετίας του 1990 και, άλλοτε ρητά άλλοτε υπόρρητα, παίρνει σάρκα και οστά με τη βοήθεια τριών ερμηνευτικών σχημάτων: (α) της Έβδομης Επιστολής του Πλάτωνα, (β) του φερώνυμου Δοκιμίου του Καντ και (γ) του ιστορικο-υλιστικού προγράμματος του Μαρξ. Τα σημεία κορύφωσης της επιχειρηματολογίας του Κοσμά Ψυχοπαίδη είναι αφενός η εγγενώς εντασιακή σχέση ανάμεσα σε θεωρία και πράξη – η οποία συχνά εκφράζεται μέσα από τα ζητήματα της απροσδιοριστίας και της αβεβαιότητας – και αφετέρου τα νέα καθήκοντα της κριτικής, στο βαθμό που η τελευταία εκ της συστάσεώς της φέρει το αίτημα της άρσης αυτής της έντασης και, εν τέλει, της ενότητας θεωρίας και πράξης.

- **Στέφανος Δημητρίου**, Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Πανεπιστημιούπολη Δουρούτης, Ιωάννινα 451 10.

Τηλ.: 26510-95657

Fax: 26510-95801

Ηλ. Διεύθυνση: sdimitri@cc.uoi.gr

Κανονιστικότητα και αξιολογική εξήγηση.

Η κριτική επιστημολογία ως δυνατότητα στο έργο του Κοσμά Ψυχοπαίδη.

Στο έργο του Κοσμά Ψυχοπαίδη κατέχει δεσπόζουσα θέση το εγχείρημα ανακατασκευής της επιστημολογίας των κοινωνικών επιστημών. Η σύζευξη αξιολογίας και εξήγησης αποτελεί όρο δυνατότητας για την σύνδεση φιλοσοφικής αξιολογίας και επιστημολογίας μέσω της κριτικής στον ιστορισμό και τον φορμαλισμό. Ο Κοσμάς Ψυχοπαίδης αντιλαμβάνεται την περιέχουσα τους ανωτέρω προσδιορισμούς κριτική επιστημολογία ως δυνατότητα έγκυρης δικαιολόγησης των κανονιστικών αιτημάτων της θεωρίας, μέσω του κριτικού αναστοχαστικού συντονισμού της απροσδιοριστίας και της αξιακής κανονιστικότητας, ώστε να τίθεται διαρκώς υπό άρση η σχετικοποίηση των αιτημάτων της ριζοσπαστικής κανονιστικής θεωρίας.

- **Θεόδωρος Δρίτσας**, Υποψήφιος Διδάκτορας Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Πανεπιστημίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Κάλβου 8-10, Αθήνα, ΤΚ:11473

Τηλέφωνο: 210-6453544, 6978580608

Ηλ. Διεύθυνση: thdrits@yahoo.gr

Αυθορμησία και Αυτονομία

Σύγκριση της έννοιας της βούλησης (Wille) στην Κριτική του Πρακτικού Λόγου και στην Μεταφυσική των Ηθών. Διάκριση μεταξύ καθαρής έλλογης θέλησης και ατομικής προαίρεσης (Willkür) και σταδιακή μετατόπιση του νοήματος της προαίρεσης. Η Θεωρία περί ριζικού κακού της ανθρώπινης φύσης είναι αποτέλεσμα αυτής της μετατόπισης.

- **Διονύσης Γ. Δρόσος**, Επίκουρος Καθηγητής. Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Πανεπιστημιούπολη Δουρούτης, 45110, Ιωάννινα

Τηλέφωνο: 26510-95656

Fax: 26510-95801

Ξαναδιαβάζοντας ένα κείμενο του Ψυχοπαίδη.

Σημειώσεις και υποθέσεις στο περιθώριο του ‘Ο Α. Smith και η κριτική μέθοδος της πολιτικής οικονομίας’

Το πρώτο κείμενο του πρώτου τεύχους των *Αξιολογικών* (1990) άνοιξε ένα νέα δρόμο στην χώρα μας για τη μελέτη και αξιολογική αποτίμη της παράδοσης του κλασικού φιλελευθερισμού. Το κείμενο του Ψυχοπαίδη έφερε στη συζήτηση θέματα, τα οποία ανέδειξε η μεγάλη, διεθνής έρευνα των τελευταίων δεκαετιών επί του θέματος, παρέχοντάς μας όμως μια κλείδα ανάγνωσης και αξιοποίησης των αντιστοιχών πορισμάτων. Η ανάδειξη των κανονιστικών προϋποθέσεων της θεωρίας του Smith, καθοδήγησε πολλές έρευνες και προσεγγίσεις του θέματος τα χρόνια που ακολούθησαν. Εκείνο που αναδεικνύεται σήμερα ως ώριμο ζητούμενο της θεωρίας είναι να ανακατασκευαστεί η κριτική του ίδιου του κλασικού φιλελευθερισμού, αυτού του φιλελευθερισμού, του οποίου την κανονιστικότητα ήδη έχουμε αναγνωρίσει, αλλά ο οποίος έστω και έτσι διαβασμένος δεν διαθέτει τους πόρους για μια ριζοσπαστική αντιμετώπιση της προϊούσας υποκατάστασης της κοινωνίας από την αγορά.

● **Γιάννης Ζεϊμπέκης**, Maître de conférences de Philosophie, Université de Grenoble
Chercheur associé, CNRS (UMR 8566)

Ταχ. Διεύθυνση: 12 bis avenue Jean Perrot, 38100 Grenoble, France

Τηλέφωνο: 00 33 4 76827390

Fax: 00 33 4 76827833

Ηλ. Διεύθυνση: john.zeimbekis@upmf-grenoble.fr, zeimbekis@free.fr

Γιατί κάνουμε αισθητική; Το πρόβλημα των αισθητικών αξιών

Αρχικό αντικείμενο της αισθητικής διερεύνησης αποτέλεσε η ύπαρξη ή μη ειδικά αισθητικών αξιών, εμπειριών και ιδιοτήτων. Από τον 19^ο αιώνα όμως μέχρι σήμερα, οι θεμελιωτικοί προβληματισμοί της αισθητικής παραμερίστηκαν σταδιακά και οι έρευνές της στράφηκαν κυρίως στην τέχνη. Τα έργα τέχνης, ωστόσο, είναι αποτελέσματα πρακτικών συλλογισμών· εξάλλου, οι φιλόσοφοι (π.χ. οι Αριστοτέλης, Hegel, Goodman) τα αναλύουν συχνά ως μορφές αναπαράστασης και νοήματος. Εγείρεται λοιπόν το ερώτημα: η αισθητική

αποτελεί μελέτη ορισμένων μορφών νοήματος και πράξης; Ή ασχολείται και με ειδικές ιδιότητες ή αξίες, τις οποίες μπορούμε ουσιαστικά να αποκαλούμε «αισθητικές»; Αν ισχύει η πρώτη περίπτωση, οι αισθητικές έννοιες (όπως *υψηλό, άσχημο, ωραίο*) απλώς εκφράζουν επιδοκιμασία ή αποδοκιμασία για πρακτικούς, ηθικούς ή θεωρητικούς λόγους. Αλλά για να ισχύει η δεύτερη περίπτωση, πρέπει να εντοπισθεί κάποια μορφή κανονιστικότητας που δύναται να εδραιώσει αισθητικές αξίες (πρόγραμμα που έχει εγκαταλείψει η φιλοσοφία), ή τουλάχιστον να υπάρχουν ειδικά αισθητικές ιδιότητες. Εξετάζω τις δύο λύσεις και στη συνέχεια διατυπώνω υπόθεση που υποστηρίζει την δεύτερη.

- **Κωνσταντίνος Καβουλάκος**, Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Παν/μιο Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77228

Fax: 28310-77222

Ηλ. Διεύθυνση: kavoulakos@phl.uoc.gr

Τρεις εκδοχές της σύγχρονης κριτικής θεωρίας

Ποιες είναι σήμερα οι κύριες εκδοχές της κριτικής θεωρίας και ποια η θεμελιώδης θεωρητική δυσκολία τους; Η πρώτη, καθοριστικής σημασίας εκδοχή είναι βεβαίως η θεωρία της διαβουλευτικής δημοκρατίας του Χάμπερμας, που στηρίζεται σε μια οικουμενιστική ανασυγκρότηση της αλληλεξάρτησης μεταξύ ατομικής και συλλογικής ελευθερίας στο πλαίσιο φιλελεύθερων και δημοκρατικών κρατών δικαίου. Χαρακτηριστικό της προσέγγισης αυτής είναι ο φορμαλισμός της, υπεύθυνος για την αποξένωσή της από τις πολιτισμικές συνθήκες ύπαρξης της δημοκρατίας καθώς και από το πρόβλημα των δεδομένων εξουσιαστικών και εκμεταλλευτικών κοινωνικών σχέσεων που ακυρώνουν την τελευταία. Μια πρώτη, ατελή προσπάθεια υπέρβασης του φορμαλισμού αποτελεί η δεύτερη εκδοχή κριτικής θεωρίας του Α. Βέλμερ, που προτείνει έναν ιστορικό στοχασμό πάνω στο αναγκαίο πολιτισμικό πλαίσιο της δημοκρατίας, τα «δημοκρατικά ήθη». Η τρίτη εκδοχή του Α. Χόνετ συνίσταται σε μια ανθρωπολογία των σχέσεων αναγνώρισης, που θέλει να δώσει κριτήρια διάγνωσης κοινωνικών παθολογιών. Ωστόσο το δίλημμα «φορμαλισμός ή ιστορισμός» επανέρχεται και στις δύο αυτές εκδοχές.

Αικατερίνη Καλέρη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλοσοφίας Παν/μίου Πατρών

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη, 26500, Ρίο/Πάτρα

Τηλέφωνο.: 2610-996348

Ηλ. Διευθυνση: kaleri@upatras.gr

Η φιλοσοφία των ανθρωπιστικών επιστημών σήμερα

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης είναι το ζήτημα της φιλοσοφικής θεμελίωσης των ανθρωπιστικών επιστημών, όπως αυτό εξελίσσεται στην φιλοσοφική συζήτηση του 20^{ου} αιώνα και διαμορφώνεται μέχρι τις μέρες μας. Ως κομβικό σημείο στην συζήτηση αυτή αναγνωρίζεται η φιλοσοφία του Βίλχελμ Ντίλταϊ και θέση του για την δυνατότητα θεμελίωσης των επιστημών αυτών σε αρχές της ερμηνευτικής διαδικασίας, βάσει της οποίας διεκδικεί τόσο την μεθοδολογική αυτονομία των επιστημών αυτών έναντι των φυσικών (θετικών) όσο και την επιστημονική τους ισοτιμία. Ο Ντίλταϊ δεν συμπυκνώνει κατ' αυτόν τον τρόπο μόνο μια μακρά παράδοση ερμηνευτικής πρακτικής, μέσα από την οποία οι επιστήμες αυτές διαμόρφωσαν σταδιακά το μεθοδολογικό τους περίγραμμα, σε μια θεωρία των επιστημών αυτών, αλλά ταυτόχρονα συνδέει προγραμματικά την μεθοδολογική θεμελίωση τους με τις αναζητήσεις της σύγχρονης του ανερχόμενης επιστημολογίας. Εξ ίσου καταλυτικά επιδρούν οι απόψεις του αυτές ωστόσο και στην μεταγενέστερη φιλοσοφία. Με μια κριτική πρόσληψη της φιλοσοφικής αυτής παράδοσης – υπό την επίδραση της φαινομενολογίας - και τον μετασχηματισμό βασικών εννοιών και θέσεων συνδέεται η οντολογική εμβάθυνση της ερμηνευτικής φιλοσοφίας στο έργο του Μ. Χάιντεγγερ. Ενώ η φιλοσοφία του Χ.-Γκ. Γκάνταμερ αναπτύσσεται στο σύνολό της σχεδόν ως ένα ευρύ πρόγραμμα αντιπαράθεσης με την κληρονομιά της ρομαντικής φιλοσοφίας, την οποία θεωρεί ότι μεταφέρει ο Ντίλταϊ στην θεμελίωσή του των ανθρωπιστικών επιστημών αλλά και με επιμέρους θέσεις του Ντίλταϊ. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις τα βασικά της χαρακτηριστικά του σύγχρονου μας προβληματισμού για τις ανθρωπιστικές επιστήμες μπορούν να προσδιορισθούν και να αποτιμηθούν με γνώμονα την ιστορική συνέχεια μιας φιλοσοφικής αντιπαράθεσης με τις αφετηριακές θέσεις του Β. Ντίλταϊ.

- **Ελένη Καλοκαιρινού**, Επίκουρη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφίας και Κλασικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κύπρου

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστήμιο Κύπρου, Τ.Κ. 20537, 1678 Λευκωσία, Κύπρος

Τηλέφωνο: 00357 22892358

Fax: 00357 22756274

Ηλ. Διεύθυνση: gpeleni@ucy.ac.cy, helen.kalokairinou@ucy.ac.cy

Μια επαναθέωρηση της διάκρισης αρνητική/θετική ευγονική

Η διάκριση μεταξύ της αρνητικής και της θετικής ευγονικής είναι ευρέως αποδεκτή στους χώρους της Βιοηθικής και της Ιατρικής και συχνά συμβάλλει στη λήψη αποφάσεων στις περιπτώσεις των διλημάτων που εγείρονται στην περιοχή της τελευταίας. Εν τούτοις, για πολλούς άλλους η διάκριση αυτή είναι ψευδο-διάκριση. Στην πραγματικότητα, εάν ληφθούν υπ' όψιν και διάφοροι κοινωνικοί παράγοντες, η διαφορά μεταξύ της αρνητικής και θετικής ευγονικής είναι τελικά θέμα βαθμού και υπό μια έννοια η αρνητική ευγονική μπορεί να καταλήξει να είναι ένα χειρότερο είδος ευγονικής από τη θετική. Στόχος μας, επομένως, στην παρούσα ανακοίνωση είναι να διερευνήσουμε τη διάκριση αυτή και να εξετάσουμε εάν η κριτική την οποία της ασκούν οι διάφοροι φιλόσοφοι είναι ορθή και δικαιολογημένη.

- **Σταύρος Καραγεωργάκης**, Υποψήφιος Διδάκτορας Φιλοσοφίας και Ιστορίας των Επιστημών και της Τεχνολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών και Ε.Μ.Π.

Ταχ. Διεύθυνση: Λυσάνδρου 3, 54642, Θεσσαλονίκη

Τηλέφωνο: 6974 663634, 2310226792

Ηλ. Διεύθυνση: ouzala@hotmail.com

Περιβαλλοντική ηθική: Μια βιολογική και ανθρωπολογική προσέγγιση για την ηθική αντιμετώπιση των άλλων ζώων

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που πραγματεύονται οι φιλόσοφοι που ασχολούνται με το πεδίο της περιβαλλοντικής ηθικής είναι αυτό της ηθικής αντιμετώπισης των άλλων ζώων. Στο πεδίο αυτό, η υπεράσπιση της ηθικής αντιμετώπισης των άλλων ζώων γίνεται βάσει είτε της επίκλησης της εγγενούς αξίας (*Ηθική της Γης* του Aldo Leopold και του Baird Calicott, *Βαθιά Οικολογία* του Arne Naess), είτε της ανάδειξης του πόνου ως κριτήριο για τη συμμετοχή των όντων στην ηθική κοινότητα (ωφελιμισμός του Peter Singer). Οι δύο αυτές προσεγγίσεις είναι ανεπαρκείς αφού στην πρώτη περίπτωση γίνεται χρήση της- θεολογικής προέλευσης- έννοιας της εγγενούς αξίας, ενώ στη δεύτερη, της αυθαίρετης θέσπισης του κριτηρίου του πόνου.

Είναι προτιμότερο, αν θέλουμε να συμπεριλάβουμε και άλλα όντα στα πλαίσια της ηθικής κοινότητας (με την έννοια του συνόλου των ατόμων που τυγχάνουν του ηθικού

ενδιαφέροντος των άλλων) να στραφούμε σε επιχειρήματα από την πλευρά των επιστημών και συγκεκριμένα από τη βιολογία και την ανθρωπολογία. Η μία δείχνει τις βιολογικές ομοιότητες που έχει ο άνθρωπος με άλλους έμβιους οργανισμούς, ενώ η άλλη τονίζει τις πολιτισμικές ομοιότητες. Με τη χρήση επιχειρημάτων από τα δύο αυτά πεδία των επιστημών, διαλύεται ο ανθρωποκεντρισμός (πρόβλημα που απασχολεί τους περιβαλλοντικούς φιλοσόφους για δεκαετίες) ενώ ο ειδισμός (speciesism) καταλήγει να είναι μια ψυχολογική στάση χωρίς ορθολογικές βάσεις.

- **Γιάννης Καραγιώργος**, Διδάσκων Π.Δ. 407 Πανεπιστημίου Πατρών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών σπουδών, Τμήμα Φιλοσοφίας

Ταχ. Διεύθυνση: Λ. Αμφιθέας 83, 17564 Αμφιθέα Π. Φαλήρου, Αθήνα.

Τηλέφωνο: 6972814829

Ηλ. Διεύθυνση: giankaragiorg@in.gr

Η θεμελίωση της κανονιστικότητας και η Λογική της Μεσότητας στο ύστερο μαρξικό έργο

Θα επιχειρήσω να εκθέσω ορισμένες θέσεις του Κ. Ψυχοπαίδη που αφορούν στη Λογική της Μεσότητας (μετριασμός αξιακού πλαισίου τελικών ιδεωδών, μετριασμός ακραίου εγωισμού και ένταξη του σε έλλογα πλαίσια και κανόνες που τον περιορίζουν, κλπ.) καθώς και ορισμένα ζητήματα που αφορούν στη διαλεκτική μέθοδο ανάπτυξης εννοιών (αφαίρεση ως προς το ουσιώδες και αξιακή ανόρθωση, σχέση διαμεσολάβησης των εγωιστικών σκοπών από κοινωνικούς, κλπ.).

Στη συνέχεια, θα επιχειρήσω να εξειδικεύσω αυτές τις θέσεις σε αναφορά προς τη θεμελίωση του κανονιστικού πλαισίου ρυθμίσεων στο ύστερο μαρξικό έργο, όπου το κανονιστικό στοιχείο παράγεται από τους αναγκαίους όρους της κοινωνικής σχέσης. Έμφαση θα δοθεί στην αξιολογική και πρακτική διάσταση των εννοιών των κανονικών όρων και ορίων εντός των οποίων περιορίζεται ο εγωιστικός σκοπός καθώς και στην ιδέα της κανονικότητας (*Regelmaßigkeit*).

Θα θιγούν κάποια ανοιχτά ερωτήματα σε σχέση με τον επιστημολογικό χαρακτήρα των εννοιών των *κανονικών ορίων* και *όρων* που τίθενται ως σκοποί της κοινωνίας : Α. Ως λογικές προϋποθέσεις των μαρξικών αναλύσεων αποτελούν απλώς συνθετικά πλαίσια ανάλυσης ή υπερβατολογικές προϋποθέσεις που τίθενται κατά την ανάπτυξη των εννοιών; Β. Η διαπραγμάτευση κάποιων κοινωνικών σκοπών ως ιστορικά πραγματοποιημένων (ως ήδη συντελεσμένων και ταυτόχρονα στη διαδικασία τέλεσής τους – εργοστασιακή

νομοθεσία) δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι κοινωνικοί σκοποί αποτελούν αναγκαίους όρους της ουσιαστικής σχέσης;

- **Γιώργος Καραμανώλης**, Διδάσκων Φιλοσοφίας Π.Δ. 407, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77200

Fax: 28310-77222

Ηλ. Διεύθυνση: gkaramanolis@mail.fks.uoc.gr

Έχει φιλοσοφική σημασία η μελέτη της αρχαίας φιλοσοφίας σήμερα;

Η αρχαία φιλοσοφία αποτελεί ένα κομμάτι της δυτικής φιλοσοφικής παράδοσης που ιστορικά τουλάχιστον θεωρείται βασικό και έτσι το αντικείμενο θεραπεύεται από την πλειονότητα των ερευνητικών φιλοσοφικών και ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Ο ίδιος θεματικός χώρος ωστόσο θεραπεύεται, φυσικά και δικαιολογημένα, από ακαδημαϊκά και ερευνητικά ιδρύματα με αρχαιογνωστικό προσανατολισμό. Το γεγονός αυτό δίνει λαβή σε μια συζήτηση για το αν και κατά πόσο η αρχαία φιλοσοφία είναι αντικείμενο αρχαιογνωστικού χαρακτήρα, ή αν έχει φιλοσοφική σημασία για τη σύγχρονη φιλοσοφική συζήτηση. Η θέση που θα υποστηρίξω είναι ότι πρόκειται ουσιαστικά για ένα πλαστό δίλημμα, γιατί η αρχαία φιλοσοφία ακόμα και στο στενό αρχαιογνωστικό της πλαίσιο είναι φορέας αξιών και απόψεων για τον άνθρωπο και τον κόσμο που έχουν αναπόφευκτα φιλοσοφική σημασία. Εκτός αυτού θα υποστηρίξω ότι η νεώτερη φιλοσοφία έχει απορροφήσει μερικώς και υπό κάποια ερμηνεία την αρχαία φιλοσοφική παράδοση, συνεπώς μένει ένα φιλοσοφικά αναξιοποίητο έρμα, το οποίο αν μελετηθεί με ιστορική ακρίβεια και φιλοσοφική ευαισθησία μπορεί να συμβάλλει στην σύγχρονη συζήτηση. Κάτι που άλλωστε γίνεται τελευταία στην περίπτωση της Αριστοτελικής και Στωικής ηθικής, όπως και της Αριστοτελικής ψυχολογίας

- **Δημήτρης Καρύδας**, Υποψήφιος Διδάκτωρ Παν/μίου Βερολίνου

Ηλ. Διεύθυνση: Siegel-Berlin@t-online.de

Η δυνατότητα της Κριτικής σήμερα

Προοπτικές των προτάσεων του Ψυχοπαίδη για το πρόβλημα της έκθεσης κατηγοριών
Το ερώτημα περί του πώς μία φιλοσοφία διατηρεί και εξελίσσει τις ζωτικές της δυνατότητες, εφ' όσον έχει παρέλθει, κατά τον Αντόρνο, η στιγμή πραγμάτωσής της είναι

γιά τη διαλεκτική παράδοση ομολόγο με το ερώτημα περί της δυνατότητας της Κριτικής σήμερα. Μία απάντηση μπορεί να ανακατασκευασθεί από το ύστερο έργο του Κοσμά Ψυχοπαίδη, καθώς τούτο χαρακτηρίζεται από τη μεθοδολογική απαίτηση της διαλεκτικής έκθεσης των κατηγοριών ως Κριτικής της συνάφειας της Ολότητας. Αυτό το ζητούμενο εξετάζεται από τη σκοπιά εκδίπλωσης της *προσδιορισμένης άρνησης*, η οποία ωστόσο εμπλέκεται στην ιστορική συνάφεια της Κριτικής, εφ' όσον τούτη υποθηκεύεται στις ιστορικές της εκφάνσεις από την αλληλομετάπτωση μεταξύ θετικισμού και μη-ταυτότητας. Τούτο επιβάλλει τον ιστορικο-φιλοσοφικό αναστοχασμό τής μέσω της προσδιορισμένης άρνησης συγκρότησης των κατηγοριών ή άλλως, την επαναεπεξεργασία του *χρονικού πυρήνα* της διαλεκτικής έκθεσης. Η υπόθεση εργασίας που προκύπτει (επαν)εγγράφει τη δυνατότητα της Κριτικής, στην οποία προσμετρώνται οι επεξεργασίες του Ψυχοπαίδη, στο πεδίο έντασης μεταξύ αμεσότητας και διαμεσολάβησης κατά τη διαλεκτική έκθεση, ώστε να καταστήσει δυνατή από αυτή τη σκοπιά την καταγραφή των προοπτικών όπως και των διλημμάτων της σήμερα.

- **Βάσω Κιντή**, Επίκουρη Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Τμήματος ΜΙΘΕ Παν/μίου Αθηνών
Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη, Άνω Ηλίσια, 15771, Αθήνα
Τηλέφωνο: 210-7275536
Ηλ. Διεύθυνση: vkindi@cc.uoa.gr

Μια ματιά στην Ιστορία: Η σχέση Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης

Παρά την ιστορικιστική στροφή στη φιλοσοφία της επιστήμης τη δεκαετία του 60, οι δύο κλάδοι ακολούθησαν τελικά διαφορετικούς δρόμους. Υπήρχαν επιφυλάξεις και από τις δύο πλευρές: οι φιλόσοφοι θεωρούσαν ότι αν στηριχθούν στην ιστορία θα έχουν να αντιμετωπίσουν τη διάκριση είναι/δέοντος, τα προβλήματα του υποκαθορισμού και μια πολύ ισχνή εμπειρική βάση λίγων ιστορικών περιπτώσεων για να μπορούν στη συνέχεια να προχωρήσουν σε γενικεύσεις. Οι ιστορικοί, από την άλλη μεριά, φοβούνταν τον εναγκαλισμό της φιλοσοφίας διότι, κατά τη γνώμη τους, θα οδηγούσε σε μια φιλοσοφικά διατεταγμένη ιστορία αναχρονιστικού τύπου. Έχει χρησιμοποιηθεί η μεταφορά του «γάμου ευκαιρίας» για να εξηγηθεί η αποξένωση που διαδέχθηκε τον ενθουσιασμό της πρώτης επαφής ανάμεσα στους δύο κλάδους και το τέλος της σχέσης μεταξύ ιστορίας και φιλοσοφίας της επιστήμης διακηρύχθηκε.

Ο T.S. Kuhn, ο οποίος ήταν σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνος για την ιστορική στροφή στη φιλοσοφία της επιστήμης, υποστήριξε στά ύστερα κείμενά του ότι αν και, αρχικά, είχε θεωρήσει ότι το ιστορικό έργο του συνιστούσε την εμπειρική βάση των φιλοσοφικών του

συμπερασμάτων, στη συνέχεια κατάλαβε ότι θα μπορούσε να συναγάγει τα ίδια συμπεράσματα a priori ρίχνοντας στην ιστορία «μια ματιά». Ο Kuhn θεωρούσε ότι η ματιά στην ιστορία θα του παρείχε την ιστορική οπτική, δηλαδή μια οπτική που βλέπει την επιστήμη στη δυναμική της εξέλιξη. Ωστόσο, μπορεί κανείς να εγκαταλείψει το στατικό μοντέλο της επιστήμης και να τη σκεφτεί ως διαδικασία που αναπτύσσεται στον χρόνο, μέσα από την ίδια τη φιλοσοφία, χωρίς δηλαδή να κάνει χρήση συγκεκριμένων ιστορικών δεδομένων. Έτσι, η ματιά στην ιστορία με τον τρόπο που την εννοεί ο Kuhn, γίνεται μια περιττή χειρονομία και το ερώτημα είναι εάν υπάρχει κάποιος ρόλος για την ιστορία της επιστήμης στη φιλοσοφία της επιστήμης δεδομένων και των προβλημάτων που προαναφέρθηκαν.

Στην εργασία μου θέλω να χρησιμοποιήσω την πρόταση του Kuhn για τη ματιά στην ιστορία αλλά όχι προς την κατεύθυνση προς την οποία αυτός δείχνει. Θέλω να δείξω ότι η ιστορία μπορεί να αξιοποιηθεί από τη φιλοσοφία της επιστήμης με τρόπο ανάλογο προς αυτόν που με τον οποίο ο Wittgenstein χρησιμοποιεί τη «φυσική μας ιστορία». Στη βιβλιογραφία των Σπουδών της Επιστήμης (Science Studies) η σύγκριση αυτή έχει θεωρηθεί ότι οδηγεί στην αντικατάσταση της φιλοσοφίας από την εθνομεθοδολογία πράγμα που σημαίνει ότι η φιλοσοφία ανάγεται τελικά σε εμπειρική έρευνα. Θα υποστηρίξω ότι αυτό δεν είναι ισχύει για τον Wittgenstein και δεν πρέπει να ισχύσει για τη φιλοσοφία της επιστήμης. Θα συζητήσω το status και τον ρόλο των υπομνήσεων που φέρνει ο Wittgenstein από τη φυσική μας ιστορία -ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα στη σχετική βιβλιογραφία- και θα εξετάσω στη συνέχεια κατά πόσον η ιστορία της επιστήμης μπορεί να έχει έναν ανάλογο ρόλο. Η βασική μου θέση είναι ότι η ιστορία της επιστήμης μπορεί να προαγάγει έναν φιλοσοφικό στόχο, την καταπολέμηση της ουσιοκρατίας, φέρνοντας στην επιφάνεια τους διάφορους τρόπους άσκησης της επιστήμης. Στον ρόλο αυτό η ιστορία δεν βρίσκεται σε διατεταγμένη υπηρεσία από τη φιλοσοφία αλλά αποδεικνύεται χρήσιμη διατηρώντας έναν από τους προσίδιους σε αυτήν στόχους, την προσήλωση στις συγκεκριμένες λεπτομέρειες που διαφοροποιούν τα επί μέρους γεγονότα.

- **Παύλος Κληματσάκης**, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας

Ηλ. Διεύθυνση: pawlosklimatsakis@yahoo.de

Είναι γνωστό ότι η μετεγελιανή σκέψη απέρριψε τη συστηματικότητα δίνοντας τα πρωτεία στην υποκειμενικότητα του διανοητή, επιδιώκοντας συστημική ανοικτότητα στην ερμηνεία του φαινομένου της ζωής και προβάλλοντας την ατομική ύπαρξη απέναντι στο

καθολικό. Οι φιλόσοφοι που εξέφρασαν τέτοιες ιδέες (π.χ. Kierkegaard, Dilthey, Heidegger) επηρεάστηκαν έμμεσα ή άμεσα από τη θετική φιλοσοφία του Schelling, η κατανόηση της οποίας επομένως μπορεί να βοηθήσει σημαντικά στην εξιχνίαση πολλών ουσιαστικών νημάτων της διανόησης της εποχής μας. Η θετική φιλοσοφία παρουσιάστηκε ως φιλοσοφία της μυθολογίας και της αποκαλύψεως. Η επίδρασή της δεν οφείλεται στην όμως στη θεματολογία της, αλλά στο ότι ο Schelling αποκάλυψε έναν ορίζοντα αναγκαίας ιστορικότητας της σκέψης υπό την έννοια ενός ορίου, το οποίο η καθαρά λογική (*reinerational*) φιλοσοφία δεν μπορεί να προσπελάσει *a priori*, αλλά είναι αναγκασμένη να στραφεί στην εμπειρία, η οποία παρέχει το λεγόμενο θετικό στοιχείο, το οποίο η νόηση μπορεί να το νοήσει μόνο *a posteriori*. Τους βασικούς όρους αυτής της θετικότητας της σκέψης θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε.

- **Δημήτριος Κοτρόγιαννος**, Καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης Παν/μίου Κρήτης και **Κωνσταντίνος Λάβδας**, Αναπλ. Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Παν/μίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77448, 28310-77453

Fax: 28310-77455

Ηλ. Διεύθυνση: kotroyannos@social.soc.uoc.gr, lavdas@pol.soc.uoc.gr

Το λυκόφως των αξιών

Η νεότερη Φιλοσοφία χαρακτηρίζεται από την κρίση των αξιών. Οι αξίες φαίνεται στη νεότερη σκέψη σαν να χάνουν την οικουμενικότητά τους, την ηθική τους βεβαιότητα και τη δύναμή τους. Όμως πράγματι παρακολουθούμε το λυκόφως των αξιών; Ή μήπως παρακολουθούμε διαδικασίες συγκρότησης της ιδέας της αξίας που αναδεικνύουν την εκμηδένιση της οικουμενικότητας της μορφής τους; Η προοπτική όμως των αξιών δεν επιβάλλει την εκμηδένισή τους, αλλά την αναγκαιότητα να σκεφτούμε την αξία με εκείνο που καταξιώνει την ανθρωπότητα του ανθρώπου.

- **Βασίλειος Κρουστάλλης**, Σ.Ε.Π., Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ταχ. Διεύθυνση: Αγ. Δημητρίου 10, Κέρκυρα, 49100

Τηλέφωνο: 26610-38531

Ηλ. Διεύθυνση: bkrousta@phl.uoc.gr, basilisphil@yahoo.com

Η νύχτα των ζόμπι

Η περίπτωση ύπαρξης οντοτήτων που αποτελούν νευροφυσιολογικά και λειτουργικά ισοδύναμα ανθρώπινων όντων, με ταυτόχρονη απουσία συνειδησιακών καταστάσεων (εμπειρία χρωμάτων, οσμών, συναισθημάτων κτλ.) αποτελεί πρόκληση για μια φυσιολογική προσέγγιση του νου. Η παρούσα ανακοίνωση αντιμετωπίζει μέρος της κριτικής ενάντια στη δυνατότητα ύπαρξης τέτοιων οντοτήτων -'φιλοσοφικών' ζόμπι, και προβάλλει ένα επιχειρήμα για τον εξηγητικό ρόλο της συνείδησης που στηρίζει μια τέτοια σύλληψη.

- **Αγγελική Κωνσταντοπούλου**, Αναπλ. Καθηγήτρια Βαλκανικής Ιστορίας Παν/μίου Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας, Πανεπιστημιούπολη Δουρούτης, 45110, Ιωάννινα

Τηλέφωνο: 26510-95142

Fax:26510 95255-6

Ηλ. Διεύθυνση: aconstan@cc.uoi.gr

Εθνικό κράτος και εθνοτική ομάδα: Παραδείγματα θεωρητικής θεμελίωσης

Όπως ο ιστορισμός, τάση που κυριάρχησε το 19ο αιώνα στη μελέτη του παρελθόντος, ήταν λειτουργικά συνδεδεμένος με το πολιτικό μοντέλο της «Ευρώπης των εθνικοτήτων» έτσι και η ομοκεντρική και ψυχολογίζουσα μελέτη των εθνοτικών ομάδων και ταυτοτήτων είναι εξίσου λειτουργικά συνυφασμένη με το μεταψυχροπολεμικό θεσμικό πλαίσιο της ενωμένης Ευρώπης. Από αυτή την άποψη, η μελέτη της θεωρητικής θεμελίωσης του πολιτικού και του ιστοριογραφικού λόγου για τα εθνικά κράτη και τις εθνικές ομάδες μπορεί να φωτίσει το ρόλο του διανοουμένου (του ιστορικού ειδικότερα) στη νέα συγκυρία και να συμβάλει στη συγκρότηση μιας κριτικής στάσης.

- **Αλίκη Λαβράνου**, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Παν/μίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Σεβαστείας 4, 115 28 Αθήνα-Ιλίσσια

Τηλέφωνο: 210-7750881, 28310-77482

Ηλ. Διεύθυνση: lavrano@social.soc.uoc.gr

**Απροσδιοριστία και διαλεκτική κρίση: για την προβληματική της
Διαλεκτικής μεθόδου στο έργο του Κοσμά Ψυχοπαίδη**

Η προβληματική της απροσδιοριστίας αποτελεί ένα από τα κεντρικά ζητήματα της επιστημολογίας των κοινωνικών επιστημών, καθώς συνδέεται τόσο με την προβληματική της συνεκτικής συγκρότησης της ιστορικής-κοινωνικής πραγματικότητας, όσο και με αυτήν της κατηγοριακής σύλληψής της και της δυνατότητας κριτικής αποτίμησής της. Θεωρήματα απροσδιοριστίας είναι κατ' αρχάς χαρακτηριστικά σχετικιστικών επιστημολογιών (από την πρώιμη ιστορική παράδοση μέχρι της σύγχρονες επιστημολογίες τύπου Hayek).

Το ενδιαφέρον της ανακατασκευής της προβληματικής της στο έργο του Κ. Ψυχοπαίδη έγκειται στο ότι αναπτύσσει στρατηγικές υιοθέτησης της απροσδιοριστίας της το συμφέρον της ανάπτυξης μιας «κριτικής επιστημολογίας». Οι στρατηγικές αυτές ανατρέχουν σε (και επαναδιατυπώνουν) αναλύσεις της κλασικής διαλεκτικής παράδοσης, που αφορούν την εσωτερική σχέση αναγκαιότητας και συμβεβηκότος (τυχαιότητας), συμβεβηκότος και ελευθερίας, μορφής και περιεχομένου. Οι σχέσεις αυτές από την πλευρά τους είναι συγκροτησιακές της διαλεκτικής κρίσης ως προσδιορισμένης άρνησης και έτσι του αιτήματος δεσμευτικότητας της κριτικής.

• **Μιχάλης Λάμπρου**, Καθηγητής, Τμήμα Μαθηματικών Πανεπιστημίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Λεωφόρος Κνωσού, Αμπελόκηποι, 71409, Ηράκλειο Κρήτης

Τηλέφωνο: 2810-393832

Ηλ. Διεύθυνση: lambrou@math.uoc.gr

**Η ιστορία του παλίμψηστου του Αρχιμήδη, και τα ηθικά και νομικά ερωτήματα που
προκύπτουν.**

Θα εξιστορηθεί η περίπλοκη διαδρομή ενός σπουδαίου μαθηματικού παλίμψηστου χειρογράφου έργων του Αρχιμήδη, από τον δέκατο αιώνα ως τις μέρες μας, όταν το χειρόγραφο πουλήθηκε για υπέρογκο ποσό σε διεθνή οίκο δημοπρασιών. Ο πωλητής και ο αγοραστής είναι άγνωστοι. Η ομιλία θα καταλήξει στα νομικά και ηθικά προβλήματα που προκύπτουν από την εξαφάνιση του χειρογράφου, πιθανότατα λόγω κλοπής κατά την διάρκεια του Μικρασιατικής Καταστροφής το 1922, μέχρι την επανεμφάνισή του στην Νέα

Υόρκη το 1998. Επίσης θα συζητηθούν τα ηθικά προβλήματα που προκύπτουν εξ αιτίας της απόκρυψης του χειρογράφου από την ευρύτερη μαθηματική κοινότητα.

The story of Archimedes' palimpsest, and the moral and legal questions that arise.

The complex story of an important mathematical palimpsest manuscript containing works of Archimedes will be narrated, from the tenth century to modern times, when the manuscript was sold for an exorbitant price by an international auction house. The vendor and buyer are unknown. The talk will end with the legal and moral questions arising from the manuscript's disappearance, perhaps due to theft during the Asia Minor catastrophic campaign of 1922, until its reappearance in New York in 1998. Also, we shall discuss the moral questions arising because of the manuscript's screening from the wider mathematical community.

- **Ανδρέας Λέμπεντεφ**, Αναπληρωτής Καθηγητής Φιλοσοφίας Τμήματος ΦΚΣ Πανεπιστημίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77207

Fax: 28310-77222

Ηλ. Διεύθυνση: alebedev@phl.uoc.gr

Λόγος και αλήθεια στον Ηράκλειτο

Οι περισσότεροι μελετητές του Ηράκλειτου αναγνωρίζουν –όχι αδικαιολόγητα– ότι η καλούμενη «θεωρία του λόγου» στον Ηράκλειτο έχει άμεση σχέση με την κεντρική μεταφυσική του θέση για την *coincidentia oppositorum*. Καμία από τις ερμηνείες, όμως, δεν διευκρινίζει την εννοιολογική σχέση μεταξύ του «λόγου» και της ενότητας των αντιθέτων. Θα προσπαθήσουμε να λύσουμε αυτά τα προβλήματα, υποθέτοντας ότι στα αποσπάσματα B1 και B50 DK «αυτός ο λόγος» (λόγος ὅδε) είναι μια επιστημολογική μεταφορά που σχετίζεται με τη μέθοδο της «διαίρεσης» του λόγου σε συλλαβές και στοιχεία, βλ. Πλάτων, *Θεαίτητος* 201d

- **Δημήτρης Μαρκής**, Καθηγητής Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Μακεδονίας

A. Κριτικές παρατηρήσεις στην έννοια του Έθνους

Στην ομιλία μου θα εκθέσω την έννοια του έθνους ως μία *ιστορική* κατηγορία. Σύμφωνα με τις αρχές της κριτικο-θεωρητικής Ερμηνευτικής, που ακολουθώ πάντα στο δικό μου έργο, οι έννοιες δεν έχουν μία οντολογική αναλλοίωτη σημασία, αλλά προσδιορίζονται πάντοτε από την εκάστοτε ερμηνευτική συγκυρία τους. Έτσι, από τη μία μεριά θα πρέπει να απορριφθεί μία *Μεταφυσική* του Έθνους, που το υψώνει σε μία αρχαϊκή, μυθική πρωταρχή. Από την άλλη πρέπει να ανιχνευθεί η εκάστοτε ερμηνευτική συγκυρία της ιστορικής εφαρμογής *αυτής* της έννοιας του έθνους. Αυτή η ιστορικοφιλοσοφική Ερμηνευτική καταδειχνει τη συστηματική *δισημία* του έθνους. Σε άλλη χρονική συγκυρία το έθνος επιδρά απελευθερωτικά, σε άλλη όμως επιδρά φασιστικά. Αν παρατηρήσουμε κριτικοθεωρητικά την έννοια του έθνους, τότε μπορούμε να πούμε, ότι το έθνος δεν είναι απλή ιδεολογία, ούτε όμως και απλή ουτοπία, αλλά και συγκροτησιακή αρχή της ανθρώπινης Συμβίωσης. Ειδικά δε στις μέρες μας, στον «αιώνα της παγκοσμιοποίησης», επιβάλλεται η διάσωση της εθνικής εμπειρίας ως διορθωτικού ενός άκριτου κοσμοπολιτισμού.

B. Το πρόβλημα της μεταγραφής της Κριτικής Θεωρίας

Στην ομιλία μου θα προσπαθήσω να συνοψίσω αναμνηστικά μερικά μοτίβα της κριτικής θεωρίας, τα οποία με καθοδήγησαν στη δική μου δουλειά. Πρόκειται, δηλαδή, για μία φιλοσοφική ερμηνεία της κριτικής θεωρίας σε αντιπαράθεση με μία φιλολογική ερμηνεία της. Το πρόβλημα της μεταγραφής εστιάζεται *πρώτον* στη διάσωση μίας πρωταρχικής φιλοσοφικής θεωρίας και *δεύτερον* στην ερμηνευτική εφαρμογή της σε μία νέα αλλαγμένη ερμηνευτική συγκυρία. Δεν υπάρχει όμως το ΚΟΡΑΝΙΟ ή η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ της κριτικής θεωρίας, που θα το ερμηνεύσουμε σωστά. Αντιθέτως, εμείς οι ίδιοι πρέπει να ανιχνεύσουμε το πρωτότυπο και να κάνουμε ταυτόχρονα την ερμηνευτική εφαρμογή του. Αυτή την «πνευματική μου εμπειρία» με την κριτική θεωρία θα προσπαθήσω να εκθέσω, ενάντια σε έναν φιλολογικό Θετικισμό (Μίμηση του Γράμματος), και μία «ορθολογική ανασυγκρότηση», που αποδομεί αρνητικά το κείμενο της κριτικής θεωρίας, χωρίς να είναι σε θέση να το διασώσει. Αυτή την ιστορικοφιλοσοφική διάσωση της κριτικής θεωρίας χρειαζόμαστε όμως σήμερα, στη δικιά μας φιλοσοφική ανεστία, προκειμένου να «ξεχειμωνιάσουμε» φιλοσοφικά.

- **Αλεξάνδρα Μουρίκη**, Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

Ταχ. Διεύθυνση: 26500, Ρίο-Πάτρα

Τηλ.: 2610-997791

Ηλ. Διεύθυνση: mouriki@upatras.gr

Δυνατότητες διατύπωσης μιας νέας αισθητικής στη σύγχρονη συνθήκη

Στη διάρκεια του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα η φιλοσοφική σκέψη οδηγήθηκε συχνά σε μια ριζική αμφισβήτηση της έννοιας της αισθητικής και παραιτήθηκε από κάθε διερώτηση σχετικά με τη φύση αυτής της τελευταίας.

Τα τελευταία χρόνια ωστόσο το ενδιαφέρον φιλοσόφων και θεωρητικών της τέχνης στρέφεται εκ νέου προς μια εξέταση των όρων υπό τους οποίους μπορεί να επανατεθεί η συζήτηση σχετικά με την αισθητική. Σε αρκετές περιπτώσεις μάλιστα γίνεται λόγος για μια επανανάδυση του αισθητικού. Πώς μπορεί να νοηθεί όμως αυτή η επανανάδυση; Ποια θα ήταν η σημασία μιας επιστροφής της προβληματικής σχετικά με το αισθητικό;

Τέτοια ερωτήματα θα επιχειρήσει να θέσει η εισήγηση αυτή, υποστηρίζοντας ότι η επιστροφή αυτή θέτει ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον ζήτημα για την εποχή της καλλιτεχνικής ποικιλομορφίας που είναι η δική μας. Το ζήτημα της ανάγκης επαναπροσέγγισης του αισθητικού ως κατ' εξοχήν αξίας αναδεικνυόμενης εντός και δια μέσου της αυτονομίας της αισθητικής σφαίρας και συνδεδεμένης με τη δυνατότητα εκδίπλωσης νέων εκφραστικών αρθρώσεων (τόσο σε επίπεδο καλλιτεχνικής δημιουργίας όσο και αισθητικής εμπειρίας).

- **Παναγιώτης Νούτσος**, Καθηγητής Κοινωνικής και Πολιτικής φιλοσοφίας Παν/μιου Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας Φιλοσοφίας Παν/μίου Ιωαννίνων, 451 10 Ιωάννινα

Τηλέφωνο:26510-95742

Fax: 26510-0-95801

Ηλ. Διεύθυνση: pnoutsos@cc.uoi.gr

Η δοκιμακή γραφή «φιλοσοφούντων» ως καταφύγιο και εκτροφείο μορφών ανορθολογισμού.

1. Εισαγωγή: για την υπόθεση εργασίας.
2. Από την «δοκιμακή γραφή» στη «δοκιμακή σκέψη»
3. Κατά τη στιγμή του θανάτου του Κοσμά Ψυχοπαίδη
4. Το ζήτημα του «ρομαντισμού»
5. Η εκ νέου θέση: συνεπαγωγές και προσαρμογές

6. Συμπεράσματα

- **Γεώργιος Ξηροπαϊδης**, Αναπληρωτής Καθηγητής Παν/μίου Αθηνών

Ταχ. Διεύθυνση: Μεγάλου Αλεξάνδρου 36, 12122 Νέα Σμύρνη

Τηλέφωνο: 2109329270

Ηλ. Διεύθυνση: gexi@gs.uoa.gr

Ο τόπος της ηθικής στο *Είναι και Χρόνος* του Μάρτιν Χάιντεγκερ

Από το *Είναι και Χρόνος* απουσιάζει η έννοια του αγαθού. Στη διάλεξή μου θα εξετάσω τις συνέπειες αυτής της απουσίας. Ειδικότερα θα προσπαθήσω να δείξω ότι η εχθρική στάση του Χάιντεγκερ απέναντι στην ηθική είχε ως αποτέλεσμα να υποβαθμίσει τη σημασία που έχει για την πρακτική φιλοσοφία ο στοχασμός πάνω στους αξιακά οργανωμένους πολιτικούς και κοινωνικούς θεσμούς. Η πολιτική του στάση κατά την περίοδο του ναζισμού αναδεικνύει τους κινδύνους που προκύπτουν από μια τέτοια παράκαμψη.

- **Ιόλη Πατέλλη**, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Πατρών

Ταχ. Διεύθυνση: Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη, 26500, Ρίο/Πάτρα

Τηλέφωνο: 2610-996656

Fax: 2610-995801

Ηλ. Διεύθυνση: patellis@upatras.gr

Καντ: Η φιλοσοφία ως παραγωγός και προαγωγός αξιών

Με αφετηρία το δοκίμιο του Καντ "Η διένεξη των σχολών", η ανακοίνωση εξετάζει τις θεσμικές λειτουργίες που αποδίδει ο Καντ στη φιλοσοφία, καθιστώντας την πρακτικά ενεργό σε επίπεδο κοινωνίας στην πραγματοποίηση των αξιών που παράγει η ίδια. Συγκεκριμένα, εξετάζει πώς η φιλοσοφία, μέσα από το πανεπιστήμιο και άλλους θεσμούς, προωθεί αυτές τις αξίες μέσω του ελέγχου και της κριτικής που ασκεί στις επιστήμες και στο κράτος. Στο πρώτο τμήμα, εξετάζεται η λειτουργία αυτών των αξιών στη συγκρότηση του αντικειμένου των μη εφαρμοσμένων επιστημών και η προώθησή τους μέσω των επιστημών αυτών. Στο δεύτερο τμήμα, εξετάζεται η κριτική που ασκεί η

φιλοσοφία στις εφαρμοσμένες επιστήμες και στο κράτος. Τέλος, η ανακοίνωση χρησιμοποιεί τις θέσεις του Καντ για να ασκήσει κριτική στις θεσμικές μεταρρυθμίσεις που επιτελούνται στο πανεπιστήμιο σήμερα.

- **Θεόδωρος Πενολίδης**, Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ταχ. Διεύθυνση: Τ.Κ. 54124, Τομέας Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τηλέφωνο: 2310-946370

Ηλ. Διεύθυνση: thepenol@edlit.auth.gr

Φιλοσοφία ως κριτική ή ως διαλεκτική οντολογία;

Η καντιανή απορριπτική κριτική της μεταφυσικής, της τιμιωτάτης μεταξύ των επιστημών κατά Αριστοτέλη (Μεταφυσικά, 983a5), θέτει θεμελιωδώς το ερώτημα για το νόημα και την αξία της επιστήμης αυτής στην χορεία των επιστημών εν γένει. Αυτό που ο Kant απορρίπτει δεν είναι τόσο η αυτάρκεια, ήτοι η ελευθερία της μεταφυσικής σκέψης από κάθε εξωτερικό σκοπό, όσο η νομιμότητα της απαίτησης του μεταφυσικού λόγου όχι μόνο να διέρχεται όλες τις μορφές του πραγματικού, αποτελώντας πηγή αναστοχασμού των μορφών - πράγμα καθ' όλα νόμιμο κατά τον Kant - αλλά και να τις αφήνει συνεχώς πίσω του για να στραφεί στην αλήθεια των ίδιων των πραγμάτων που ενσαρκώνουν αυτές τις μορφές.

Πίσω από όλες τις μεταφυσικές αξιώσεις ελισσεται κατά τον Kant η αυταπάτη της ήδη συντετελεσμένης, παρούσας ολότητας (η ολότητα ως όριο που εξακολουθητικά προσεγγίζεται είναι απεναντίας θεμιτή), η οποία εκπηγάζει από την τυφλή υποταγή του στοχαζόμενου υποκειμένου στην φυσική επιθυμία (κλίση, ανάγκη) του λόγου να απελευθερωθεί από το πλέγμα των υπερβατολογικών προϋποθέσεων και να υψωθεί στο ίδιο το ανυπόθετο πράγμα.

Την ως άνω αυταπάτη της μεταφυσικής σκέψης μπορεί κατά τον Kant να αποφύγει μόνον ο υπερβατολογικός στοχασμός, ο οποίος συνοδοιπορεί με την αναγωγή του πραγματικού εν γένει στους όρους και τις προϋποθέσεις της εμπειρίας του. Ωστόσο, εν συνόλω ειλημμένη, ως κριτική προπαιδεία και προστάδιο της επιστημικής γνώσης η φιλοσοφία συρρικνώνεται και ευτελίζεται σε φορμαλιστική, μορφική επιστήμη, σε εκείνη ούτως ειπείν την επιστήμη των στοχαστικών τρόπων, η οποία αποκλείει έξω από τον εαυτό

της την εμπράγματη καθίδρυση της γνώσης και την εγκαταλείπει στις καθ'εαστον επιστήμες. Η κριτική αποδόμηση της μεταφυσικής οδηγεί έτσι στην απώλεια της εκτασιακής έννοιας της φιλοσοφίας και απολήγει σε μία φιλοσοφία που απαξιού να καθιδρύσει το ίδιο το περιεχόμενο της γνώσης, καθώς η ίδια αυτοκατανοείται ως μεταθεωρία ενός περιεχομένου που έρχεται θύραθεν.

Η εγκατάλειψη της εμπράγματης φιλοσοφικής γνώσης οδηγεί όμως συγχρόνως στην αποσκίρτηση της φιλοσοφίας όχι μόνο από την έννοια του πραγματικού αλλά και από τον ίδιο τον πραγματικό, παρόντα κόσμο, ο οποίος εντούτοις τώρα επιστρέφει ως άλογο θετικό αντικείμενο, που ασκεί κυριαρχία στην ζωτική σφαίρα των έλλογων υποκειμένων, στην ζωή των ζώντων κατά την ρήση του Hegel.

Από την ακατάλακτη αντίφαση μεταξύ μορφής και περιεχομένου της γνώσης ορμάται η διαλεκτική ως η οντολογία εκείνη, η οποία ζωοδοτείται από την πρόθεση της σύνθεσης, της σύμπτωσης των αντιθέτων. Μόνον η διαλεκτική είναι σε θέση να υπερκεράσει τον κίνδυνο της συρρίκνωσης της φιλοσοφίας σε μορφικό αναστοχασμό και να χορηγήσει στην φιλοσοφική έννοια την εκτασιακότητα, δηλαδή εκείνη την εξ ολοκλήρου στην φιλοσοφία προσιδιάζουσα σχέση προς το πραγματικό Είναι, την οποία δεν μπορεί να διεκδικήσει καμία άλλη επιστήμη.

Για την διαλεκτική οντολογία, η στοχαστική και κατασκευαστική γνώση που χειραφετείται από την ωμή εμπειρία, καθώς ανάγει τα πράγματα στον μορφοποιητικό υπερβατολογικό στοχασμό, μολονότι επιτείνει την υποκειμενική αυτοτέλεια του διανοεΐσθαι, δεν οδηγεί εντούτοις στην αληθινή έννοια της φιλοσοφίας. Η φιλοσοφία δεν παράγει μόνο θεωρήματα και κανόνες για ενδεχόμενη εμπειρική εφαρμογή, αλλά η μέθοδός της βρίσκεται πάντοτε στην προοπτική του καθορισμένου ή του συγκεκριμένου πραγματικού.

- **Μανώλης Περάκης**, Υποψήφιος διδάκτορας Φιλοσοφίας, Τμήμα ΦΚΣ Πανεπιστημίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77219

Fax: 28310-77222

Ο σολιψισμός του πρώιμου Wittgenstein

Το θέμα της ανακοίνωσης αυτής είναι η ιδιότυπη μορφή σολιψισμού που παρουσιάζει ο Wittgenstein στο *Tractatus* και τα *Notebooks* του. Κατά την κλασική μορφή του σολιψισμού, αυτό που υπάρχει, ο κόσμος, είμαι εγώ, το περιεχόμενο της συνείδησης μου, τα δεδομένα των αισθήσεών μου. Ο Wittgenstein, επηρεασμένος από τον Schopenhauer, δεν υιοθετεί αυτή τη μορφή σολιψισμού. Αντίθετα, διακρίνει το σκεπτόμενο, ψυχολογικό υποκείμενο που έχει παραστάσεις, από το μεταφυσικό υποκείμενο. Το τελευταίο είναι η προοπτική που καθιστά δυνατή τη θέαση του κόσμου, δηλαδή του συνόλου των γεγονότων. Αυτή η προοπτική όμως δεν βρίσκεται μέσα στον κόσμο, δεν είναι ένα από τα γεγονότα του, ούτε και έξω από αυτόν. Είναι το όριο του κόσμου και κατά τούτο αποτελεί απλώς μια λογικά αναγκαία προϋπόθεση για την θέασή του, για την αντίληψή του. Αυτό που υπάρχει πραγματικά είναι ο κόσμος που θεωρεί το μεταφυσικό υποκείμενο και έτσι καταλήγουμε στην ταύτιση ρεαλισμού και της ιδιαίτερης μορφής σολιψισμού που παρουσιάζεται στο *Tractatus*.

- **Dr. Andreas Poltermann**, Leiter fuer Bildung, Wissenschaft, Neue Technologien

Heinrich-Boell-Stiftung, Hackesche Hoefe, Rosenthaler Strasse 40/41, 10178 Berlin

Tel:030-285 34-410

Fax:030-285 34-108

E-mail:poltermann@boell.de

New Reproductive Technologies: Bio-politics between Autonomy and Marketisation

The reproductive technologies introduced since the 1980s have been the subject of extremely controversial discussions among women. Whereas some see unobstructed access to ultrasound examination, in vitro fertilisation (IVF), pre-implantation diagnostics (PID) and numerous genetic tests as a gain in freedom and control, others fear that the introduction of these new technologies will have the opposite effect—namely weaken women’s autonomy.

Women’s desire for her own child is seen as the key by which reproductive technology invades the female body. This, some critics say, constitutes the threat of a “new social appropriation of the female body”—from which women have emancipated themselves since recognition of their right to abortion. Embryo protection is supposed to fend off this threat. It is based on the principle of human dignity. What we have to discuss now is a politics of human dignity which is imposed strategically as a protection from reproductive

technology and a defence against an autonomy which turns out to be the autonomy of a consumer eugenics.

- **Μαρία Πουρνάρη**, Επίκουρη καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Δουρούτης, 451 10 Ιωάννινα

Τηλέφωνο: 26510-95668

Fax: 26510-95801

Ηλ. Διεύθυνση: mpurnari@cc.uoi.gr

Ο αξιακός χαρακτήρας των υποθέσεων στις φυσικές επιστήμες

Στην ιστορία της φιλοσοφίας η προβληματική για την εγγύηση της επιστημικής ορθότητας των θεωριών στις φυσικές επιστήμες κυμαίνεται από την εφαρμογή *κανόνων* μέχρι την αξιολόγηση των *επιστημονικών υποθέσεων*, άλλοτε *ως ευρετικών κανόνων* και άλλοτε *ως πρώτων αρχών*. Το ερώτημα το οποίο τίθεται αφορά την εξέταση των κριτηρίων τα οποία είναι κατάλληλα για την εν λόγω αξιολόγηση και τον προσδιορισμό του βαθμού βεβαιότητας την οποία αυτά είναι δυνατό να προσφέρουν.

- **Γιάννης Πρελορέντζος**, Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας, Τμήμα ΦΠΨ Παν/μίου Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας Φιλοσοφίας Παν/μίου Ιωαννίνων, 451 10 Ιωάννινα

Τηλέφωνο: 26510-95657

Fax: 26510-95801

Ηλ. Διεύθυνση: iprelore@cc.uoi.gr

Όψεις της επανόδου του Henri Bergson στο φιλοσοφικό προσκήνιο

Όπως συνάγεται από το επίμετρο της προσφάτως εκδοθείσας μετάφρασης στα ελληνικά της *Δημιουργικής εξέλιξης*, τα τελευταία είκοσι χρόνια παρατηρείται μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για τη φιλοσοφία του Bergson. Στην ανακοίνωσή μου θα επιχειρήσω να εντοπίσω τα βασικά στάδια της επανόδου του Bergson στο φιλοσοφικό προσκήνιο, εστιάζοντας το ενδιαφέρον μου:

- πρώτον, στη μελέτη του Philippe Soulez, *Bergson politique* (P.U.F., 1989),
- δεύτερον, στον μπερζονισμό του Gilles Deleuze, ο οποίος έχει γίνει αντικείμενο πολλών μελετών, τα τελευταία χρόνια, πρωτίστως στον αγγλοσαξονικό χώρο,

- και, τρίτον, στην επιρροή που άσκησε ο Bergson σε γάλλους φαινομενολόγους, κυρίως στον M. Merleau-Ponty και, μέσω αυτού, στον Renaud Barbaras.

Κατόπιν, θα αναφερθώ σε ορισμένες βασικές προβληματικές της φιλοσοφικής ανθρωπολογίας του Bergson (προσωπικότητα, συναισθήματα, προσπάθεια, συνήθεια, ευγένεια) στις οποίες αξίζει, κατά τη γνώμη μου, να εμβαθύνουμε σήμερα.

Η ανακοίνωση θα ολοκληρωθεί με έναν κατάλογο συγκριτικών μελετών, οι οποίες αξίζει να εκπονηθούν. Θα προσπαθήσω να αναδείξω τη γονιμότητα της σύγκρισης θέσεων του Bergson επί συγκεκριμένων ζητημάτων με θέσεις των Kant, Husserl, Freud, Wittgenstein, Sartre, Canguilhem, Καστοριάδη, Bourdieu και Hans Jonas. Τέλος, μια σύγκριση που επιβάλλεται σήμερα είναι αυτή ανάμεσα στη θεωρία του Bergson για την εξέλιξη –με έμφαση στις θέσεις του για την τελεολογία σ’ αυτό το συγκείμενο– και στη θεωρία περί «ευφυούς σχεδιασμού», την οποία υποστηρίζουν νεοσυντηρητικοί κύκλοι στην Αμερική ως αντίπαλον δέος στη δαρβίνειο θεωρία περί εξελίξεως.

- **Helmunt Reichelt**, Καθηγητής Κοινωνικής Θεωρίας Πανεπιστημίου Βρέμης

Helmut Reichelt, Politische Theorie, Fachbereich Sozialwissenschaften, Universitaet Bremen, Bibliothekstrasse 1, 28359 Bremen, Deutschland,
email: reichelt@uni-bremen.de

**Das Verhältnis von Handlung und Struktur in der Sozialwissenschaft und die
Bedeutung des Geltungskonzeptes im Marxschen Kapital.
Zur genetischen Entwicklung einer emergenten Form**

In der Sozialwissenschaft stehen sich zwei Konzeptionen gegenüber: die handlungstheoretische und die systemtheoretische. Bisher gibt es nur einen Versuch, diese beiden Begriffsstrategien miteinander zu vermitteln und in eine Gesamtkonzept einzubinden –die *Theorie des kommunikativen Handelns* von Habermas. Dieser Versuch muß als gescheitert betrachtet werden - so die einhellige Meinung in Deutschland. Das Programm hatte aber bereits Adorno formuliert: Es kommt darauf an, gesellschaftliche Verhältnisse aus Verhalten abzuleiten. Er rekurriert dabei auf den Begriff der abstrakten Arbeit bei Marx und auf dessen Analyse der Geldform, und sucht dies mit seiner von Sohn-Rethel übernommenen Konzeption einer objektiven Begrifflichkeit zu verbinden. Doch ist dies alles ebenfalls Programm geblieben.

Was in der bisherigen Auseinandersetzung mit Marx unentdeckt geblieben ist, ist dessen intuitive Verwendung eines Geltungsbegriffs im *Kapital*, der nicht mehr mit dem

Begriff der abstrakten Arbeit als Grundlage seiner Werttheorie vermittelt ist. Aber nicht nur dies: es läßt sich zeigen, daß die Werttheorie selbst noch einmal abhängt von diesem nicht explizierten Geltungsbegriff, mit dessen Hilfe die genetische Entwicklung einer objektiven, intersubjektiv gültigen Form (Geldform) möglich ist, die – als Kern einer emergenten Struktur – nicht die üblichen Erschleichungen (methodologischer Individualismus) aufweist, sondern sich tatsächlich als missing link von Handlung und Struktur ausweisen läßt.

Στις κοινωνικές επιστήμες αντιπαρατίθενται δυο τύποι θεωρητικών προσεγγίσεων: οι θεωρίες της υποκειμενικής δράσης και οι συστημικές θεωρίες. Μέχρι τώρα υπάρχει μόνο μια απόπειρα διαμεσολάβησης και σύνδεσης αυτών των δύο εννοιακών στρατηγικών σε ένα γενικότερο θεωρητικό σχήμα: η *θεωρία του επικοινωνιακού πράττειν* του Habermas. Αυτή η απόπειρα πρέπει να θεωρηθεί ως αποτυχημένη – έτσι η ομόφωνη γνώμη στη Γερμανία. Το πρόγραμμα εντούτοις το είχε διατυπώσει ήδη ο Adorno: το ζήτημα οι κοινωνικές σχέσεις να παραχθούν από συμπεριφορές. Ανατρέχει εν προκειμένω στην έννοια της αφηρημένης εργασίας στον Marx και στην ανάλυσή του της χρηματικής μορφής και επιδιώκει να τα συνδέσει με την – από τον Sohn-Rethel δανεισμένη – αντίληψη του περί μιας αντικειμενικής εννοιακής συγκρότησης . Αλλά όλα αυτά παρέμεινα μόνον πρόγραμμα.

Αυτό που παρέμεινε αναποκάλυπτο στη μέχρι σήμερα έρευνα της θεωρίας του Marx είναι η διαισθητική του χρήση μιας έννοιας της εγκυρότητας στο *Κεφάλαιο*, η οποία δεν είναι πλέον διαμεσολαβημένη από την έννοια της αφηρημένης εργασίας ως βάσης της θεωρίας του περί αξίας. Αλλά δεν είναι μόνον αυτό: μπορεί να δειχθεί, ότι η ίδια η θεωρία της αξίας εξαρτάται και πάλι από τη μη διευκρινισμένη έννοια της εγκυρότητας, με τη βοήθεια της οποίας είναι δυνατή η γενετική ανάπτυξη μιας αντικειμενικής, διυποκειμενικά έγκυρης μορφής (χρηματική μορφή), η οποία – ως πυρήνας μιας αναδυόμενης δομής – δεν παρουσιάζει τις συνήθεις λαθροχηρίες (μεθοδολογικός ατομικισμός), αλλά μπορεί πράγματι να αναδειχθεί ως ο αναζητούμενος συνδετικός κρίκος μεταξύ δράσης και δομής.

- **Θανάσης Σακελλαριάδης**, Λέκτορας Φιλοσοφίας Τμήματος ΦΠΨ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας Φιλοσοφίας Παν/μίου Ιωαννίνων, 451 10 Ιωάννινα

Τηλέφωνο:26510- 95657

Fax: 26510-0-95801

Ηλ. Διεύθυνση: asakel@cc.uoi.gr

Φιλοσοφία και μορφές ζωής

Η εισήγηση αποπειράται μια κατά το δυνατόν ερμηνευτική προσέγγιση στο ερώτημα: εάν οι μορφές ζωής αποτελούν το έσχατο θεμέλιο της κανονιστικής γλωσσικής λειτουργίας, ποιος είναι ο ρόλος της φιλοσοφίας στη συγκρότηση της έννοιάς τους; Θα γίνει αναφορά στην Βιτγκενσταϊνική γραμματεία καθώς και σε σύγχρονα πλαίσια ζωής.

- **Νίκος Σέργης**, Δρ. Φιλοσοφίας, Μεταδιδακτορικός Ερευνητής Παν/μίου Ιωαννίνων

Ταχ. Διεύθυνση: Τομέας Φιλοσοφίας Παν/μιου Ιωαννίνων, 451 10 Ιωάννινα

Τηλέφωνο:26510-91192

Fax: 26510-95801

Ηλ. Διεύθυνση: papasergis@yahoo.gr

Η πρόσληψη των Hegel-Marx-Lukacs στη φιλοσοφική έρευνα στην Ουγγαρία σήμερα

Η περίπτωση Hegel-Marx-Lukacs στη Ουγγαρία του 21^{ου} αιώνα.

Στην εισήγηση τίθεται ένα πρόβλημα της σύγχρονης ευρωπαϊκής σκέψης, που αφορά στην πρόσληψη της μαρξιστικής παράδοσης από την «εθνική» φιλοσοφική έρευνα στις πρώην «κομμουνιστικές» χώρες. Με αφορμή τη σκόπιμη ή ανακλαστική αποσιώπηση του έργου του G. Lukacs στην πατρίδα του σήμερα, μελετάται η γενικότερη προοπτική των εγελιανο-μαρξιστικών σπουδών στη σύγχρονη Ευρώπη. Καθώς η ύφεση που παρατηρείται στην έρευνα περί την μαρξιστική φιλοσοφία- «ταμπού» για την σκέψη στον πρώην «υπαρκτό σοσιαλισμό» συμπαρασύρει όλη την «κληρονομιά» του γερμανικού ιδεαλισμού, στην εισήγηση εξετάζονται αφενός, οι τρέχουσες συνθήκες ως προς την επίδραση των κοινωνικο-ιστορικών παραγόντων στη διαμόρφωση του φιλοσοφικού γίνεσθαι και αφετέρου, οι προοπτικές υπέρβασης του αδιεξόδου, δηλαδή η πιθανότητα μιας νέας «αναγέννησης» του εγελιανισμού στην ενοποιημένη Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα.

- **Κώστας Σιμόπουλος**, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας

Ταχ. Διεύθυνση: Ανδρέα Μεταξά 3, Αθήνα

Τηλέφωνο:210-3825189

Φιλοσοφία και Δημοκρατία

Ο κλασικός τόπος της φιλοσοφίας και της δημοκρατίας είναι η αρχαία ελληνική πόλη. Λόγω της ύπαρξης της πόλεως η αρχαία ελληνική φιλοσοφία στην ώριμη εξέλιξή της γίνεται αυτόματα πολιτική φιλοσοφία. Έτσι εγκαινιάζεται ένας συνεχής διάλογος μεταξύ φιλοσοφίας και δημοκρατίας. Η δημοκρατία δεν αντιμετωπίζεται πια σαν μια φυσική (αναγκαία) ή ιστορική (τυχαία) εξέλιξη αλλά ως κατεξοχήν φιλοσοφικό, δηλαδή γνωστικό πρόβλημα. Η ένταση μεταξύ της φιλοσοφικής παιδείας και της δημοκρατικής διεκδίκησης εξουσίας, δηλαδή με φιλοσοφικούς πλέον όρους, το ερώτημα ποιος και πώς πρέπει να κυβερνά, η θεμελίωση των απαντήσεων στο λόγο ή στη φύση ή σε έναν συνδυασμό τους αποτελεί το πρώτο θεμέλιο της προβληματικής που καθορίζει ακόμα και σήμερα τον δυτικό κόσμο. Η παρέμβαση του χριστιανικο-ιουδαϊκού κοσμοειδώλου, ιδρυτική για την έννοια του ενεργού υποκειμένου, αλλά και της εμφατικής ανθρώπινης ισότητας ενώπιον του Θεού είναι το δεύτερο στοιχείο της παραδοσιακής κληρονομιάς. Η εμπλοκή, η αντίθεση και η εκκοσμίκευση αυτής της κληρονομιάς απασχολεί το έργο του Κοσμά Ψυχοπαίδη που θα εξετάσουμε.

- **Βασιλική Σιούφα**, Διδάσκουσα Πολιτικής Φιλοσοφίας Π.Δ. 407, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 210-4964248

Fax: 28310-77

Ηλ.Διεύθυνση: vsioufa@mail.gr

Ο κοινοτισμός και η προβληματική της μετάφρασης

Η εισήγηση αποτελεί κριτική παρουσίαση της προβληματικής της μετάφρασης στο επιχείρημα του σύγχρονου κοινοτισμού (communitarianism) και αντιπαράθεσή του σε μια διαλεκτική ανάπτυξη του ζητήματος της μεταφρασιμότητας μεταξύ αξιών προερχόμενων από διαφορετικούς πολιτισμούς.

- **Κώστας Σταμάτης**, Καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου, Τμήμα Νομικής, Α.Π.Θ.

Ταχ. Διεύθυνση: Καυκάσου 49, Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη, 55133

Τηλέφωνο: 2310-432761

Ηλ. Διεύθυνση: stam-zick@otenet.gr

Υπερβατολογική θεμελίωση και τελεολογικός στοχασμός σε μια κριτική θεωρία δικαιοσύνης.

Στο πλαίσιο μιας κριτικής θεωρίας του δικαίου και της δικαιοσύνης, με προκείμενες καντιανές, αρχές δικαιοσύνης μπορούν να θεμελιωθούν υπερβατολογικά ως δεσμευτικά αιτήματα του ορθού πρακτικού Λόγου, αλλά πάντως εντεύθεν μιας κριτικής φιλοσοφίας της Ιστορίας. Το υπερβατολογικό πλαίσιο θεμελίωσης πρέπει να εμπλουτιστεί με ορούς άσκησης δικαιοσύνης, βάσει τελεολογικού αναστοχασμού πάνω στο ιστορικώς συντελεσμένο και το γινόμενο. Διότι το αίτημα της ίσης ελευθερίας είναι αξεχώριστο από τη δημιουργία των όρων της ελευθερίας στη ιστορική πραγματικότητα. Έτσι, το επίπεδο της υπερβατολογικής θεμελίωσης είναι εξ αρχής διαπερατό και μάλιστα μεροληπτικά από ορισμένη εκδοχή ιστορικότητας, αυτήν της ιστορικής προόδου για το ανθρώπινο γένος συνολικά, με ευθύνη των δρώντων. Οι αρχές δικαιοσύνης πρέπει εξ απαρχής να διατυπωθούν με τέτοιο τρόπο ώστε δυνητικά να προκύπτει το ακόλουθο όφελος. Η σύμφωνη προς αυτές διακιοπολιτική δράση των ανθρώπων να καθιστά τη βιαιότητα των ισχυρών λιγότερη και τη υπακοή στους νόμους μεγαλύτερη, μέσα σε κάθε χώρα αλλά και στη διεθνή κοινωνία.

- **Μάρκος Τσέτσος**, Επίκουρος Καθηγητής Αισθητικής της Μουσικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Ταχ. Διεύθυνση: Αλ. Παπαναστασίου 120-122, 185 33 Καστέλλα, Πειραιάς

Τηλέφωνο: 210 45 31 537, 6974686334

Ηλ. Διεύθυνση: mtsetsos@music.uoa.gr

Ζητήματα αξιολογίας στη φιλοσοφία της τέχνης

Στη σημερινή φιλοσοφία της τέχνης, το αξιολογικό ζήτημα είτε τίθεται στο περιθώριο των συζητήσεων ως επουσιώδες σε σχέση με το οντολογικό, είτε ανάγεται σε ζητήματα ψυχολογίας και κοινωνιολογίας των προτιμήσεων, δηλ. παραπέμπεται αποκλειστικά στη σφαίρα του υποκειμένου. Η εξέτασή μας θα ανατρέξει κριτικά σε θεωρίες νεοκαντιανές (Windelband, Rickert) και φαινομενολογικές (Scheler, Hartmann, Ingarden) περί αντικειμενικότητας της αισθητικής αξίας, καταδεικνύοντας ότι οι θεωρίες αυτές διατηρούν τον χωρισμό είναι και αξίας με προβληματικές συνέπειες. Ανατρέχοντας στην

αισθητική θεωρία του Adorno αλλά και στην κριτική αξιολογία του Κοσμά Ψυχοπαίδη μαζί με την κριτική του στις παραπάνω θεωρίες, θα υποστηρίξουμε την πλήρη αξιακή συγκρότηση του αισθητικού αντικειμένου και θα αναπτύξουμε ορισμένες από τις συνέπειες αυτής της θέσης.

- **Σταυρούλα Τσινόρεμα**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77218

Fax: 28310-77222

Ηλ. Διεύθυνση: tsinorema@fks.uoc.gr

Αποχαιρετισμός στο Λόγο;

Οι ιδέες που έχουν διαμορφώσει τη σύγχρονη σκέψη και την κατανόησή μας σχετικά με την επιστήμη, την ηθική, την πολιτική πηγάζουν από τη διαφωτιστική φιλοσοφία, ένα διανοητικό εγχείρημα να επεκταθεί η αρμοδιότητα του λόγου σε βάρος της άγνοιας και της προκατάληψης, ώστε να περιέλθει η γνώση, η ηθική και η πολιτική εντός του πεδίου της ορθολογικής διερεύνησης, να χειραφετηθεί η σκέψη και η πράξη, και να οργανωθούν ελεύθερα και ανεμπόδιστα οι σχέσεις των ανθρώπων, με στόχο το «ευ ζην». Το αίτημα αυτό, με το οποίο ιστορικά έχει ταυτισθεί η φιλοσοφία, σήμερα τίθεται υπό ριζική αμφισβήτηση. Αμφισβητείται ο χειραφετητικός χαρακτήρας της «κληρονομιάς» του διαφωτισμού, κι ακόμα ριζικότερα, αμφισβητείται, από ορισμένες τάσεις της σύγχρονης διανόησης, η ίδια η δυνατότητα της κριτικής σκέψης να διαμορφώνει δεσμευτικά κριτήρια γνώσης, ηθικής και πολιτικής πράξης- άρα και η δυνατότητα οποιαδήποτε δεσμευτικής αξιολόγησης για το τι είναι δίκαιο και το τι είναι άδικο σε μια κοινωνία. Μορφές ντεσιζιονιστικού ανορθολογισμού και μηδενιστικού σχετικισμού συμπληρώνουν ένα διανοητικό και πολιτισμικό κλίμα, εντός του οποίου η ανθρώπινη ευημερία και η κοινωνική πρόοδος επενδύονται σε επιστημονιστικές και ντετερμινιστικές μεταφυσικές, με αναγωγή του κοινωνικού στο φυσικό, του αξιολογικού στο λειτουργικό, του κανονιστικού στο θετικό και στο «δεδομένο». Παράγονται μορφές νοσηματοδότησης του κόσμου, όπου όλο και λιγότερο η κοινωνική οργάνωση προσλαμβάνεται ως υπαγόμενη στην αρχή της ανθρώπινης ελευθερίας και της υπεύθυνης δράσης.

Ήρθε η ώρα για τον αποχαιρετισμό στο λόγο και το τέλος της φιλοσοφίας; Ή μήπως είναι καιρός να ξανασκεφθούμε την κριτική; Και υπό ποιους όρους;

- **Γιώργος Φαράκλας**, Αναπληρωτής Καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας Παντείου Πανεπιστημίου

Ταχ. Διεύθυνση: Ζέας 137-139, Πειραιάς 18534

Τηλέφωνο: 210-9201817

Ηλ. Διεύθυνση: faraklas@panteion.gr

Η απόφαση υπέρ του Λόγου. Θέση της προϋπόθεσης και ενσωμάτωση της αποφασιοκρατίας στον Ψυχοπαίδη.

Ο Ψυχοπαίδης είναι διαλεκτικός αντίπαλος της αποφασιοκρατίας (ντεσιζιονισμού), με την έννοια ότι την *ενσωματώνει* στο ορθολογικό εγχείρημα προσδιορίζοντας ποια *περιεχόμενα*, όμως, συνάδουν προς αυτό. Όπως το καθέκαστον στην εγχειριανή εννοιακή συγκρότηση, έτσι γενικά η απόφαση νομιμοποιείται ως *αναγκαία αν θέτει τους όρους υπό τους οποίους έχει νόημα να μιλάμε για απόφαση*. Λ. χ. η πολιτική απόφαση πρέπει έτσι πάντα να θέτει τους όρους της ελευθερίας (προϋπόθεση της απόφασης). Το ορθολογικό περιεχόμενο της απόφασης πρέπει, λοιπόν, οπωσδήποτε να περιλαμβάνει την *μορφή* της ίδιας της απόφασης («απόλυτη μορφή»).

- **Dr. Joseph Fracchia**, Associate Professor of History Clark Honors College, University of Oregon

Eugene OR 97403, USA

fax: (541) 346-0125

e-mail: fracchia@uoregon.edu

The Corporeal Depths of Marx's Concept of Immiseration

In the *German Ideology* Marx noted almost parenthetically that “the first fact” of historical theory is “human corporeal organization.” Though Marx never systematically elaborated this first fact, categories central to his analysis in *Capital* (use-value, concrete labor) are derived from human corporeal organization. And in the chapters explicitly devoted to deciphering the exploitative character of the capitalist valorization process, he constantly comments on capital’s deformation of wage-laboring bodies. My contention is that Marx’s systematic, though somewhat subterranean and often overlooked critique of the corporeal consequences of the capitalist labor process is central to his concept of immiseration. To focus attention on this theme, I shall juxtapose *Capital* and Franz Kafka’s

“In the Penal Colony.” Kafka’s portrayal of painful mechanical inscriptions on vulnerable bodies—inscriptions that are difficult for observers to read, but whose meaning is experienced on the body—helps to expose the corporeal depths of Marx’s concept of immiseration.

- **Χρήστος Χατζιωσήφ**, Καθηγητής Ιστορίας, Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

Ταχ.Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο 28310-77362

Fax: 28310-77338

Ηλ.Διεύθυνση: synasos@phl.uoc.gr

Αριστερά και Έθνος

Στη διάρκεια του τελευταίου έτους, ο στόχος της ενασχόλησης με την έννοια του έθνους και τις εκδηλώσεις του εθνικισμού που έχει αναπτυχθεί στην Ελλάδα από την προηγούμενη δεκαετία στο πλαίσιο ενός διεθνούς ιστοριογραφικού ρεύματος τείνει να μετατοπισθεί από την κριτική του ελληνικού εθνικισμού προς εκείνη της Αριστεράς με αφορμή τη σχέση που αυτή διατηρεί ή θεωρείται ότι διατηρεί με το έθνος. Η έκπληξη και οι απορίες εξ αφορμής αυτής της σχέσης που εκδηλώνονται στην ιστοριογραφία και τον πολιτικό σχολιασμό οφείλονται στο γεγονός ότι η αντίληψή τους για το έθνος ως μιας κατασκευής που επέβαλαν σε πολιτισμικά μόνον ανομοιογενείς κοινωνίες τα ταξικά ουδέτερα κράτη δεν διαφέρει από την αντίληψη για το έθνος του ιστορισμού που είναι η θεωρητική μήτρα του εθνικισμού του 19ου και του 20ου αιώνα, ο οποίος αποτελεί το αντικείμενο της κριτικής αυτής της ιστοριογραφικής και πολιτικής τάσης. Οι απόψεις αυτές αγνοούν ή αποσιωπούν το γεγονός ότι η αντίληψη του ιστορισμού για το έθνος, αποτελεί τη θεωρητική και πολιτική απάντηση στην αντίληψη του έθνους της Γαλλικής Επανάστασης και του Διαφωτισμού. Το πέρασμα από τη μία αντίληψη στην άλλη αναδεικνύει τη σημασία των εννοιών της λαϊκής κυριαρχίας, της κοινωνικής τάξης και της πολιτικής δημοκρατίας στη διαμόρφωση των αντιθέτων αντιλήψεων περί έθνους. Όταν η αριστερά σε διάφορες στιγμές της ιστορίας των δύο τελευταίων αιώνων υπερασπίστηκε το έθνος δεν το έκανε μέσα στο νοηματικό πλαίσιο του ιστορισμού, αλλά του Διαφωτισμού του οποίου ήταν κληρονόμος. Η αγνόηση αυτών των στοιχείων από τους σύγχρονους επικριτές της Αριστεράς για την υποτιθέμενη σχέση της με το έθνος εν μέρει μόνο οφείλεται σε θεωρητικά ελλείμματα, σε μεγάλο μέρος εκφράζει πολιτικές τακτικές. Παραμένοντας

εγκλωβισμένοι στο νοηματικό πλαίσιο της αντιδραστικής θεωρίας περί έθνους, την οποία επικρίνουν, αποφεύγουν να τοποθετηθούν πάνω στα αλληλένδετα ζητήματα της λαϊκής κυριαρχίας, των κοινωνικών τάξεων και της δημοκρατίας στο σύγχρονο κόσμο, τα οποία θέτει μια χειραφετική αντίληψη της κοινωνίας από την εποχή του Διαφωτισμού.

- **Νίκος Ψαρομήλιγγος**, Υποψήφιος Διδάκτορας Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 74100, Ρέθυμνο

Τηλέφωνο: 28310-77235

Fax: 28310-77222

Ηλ. Διεύθυνση: milos@students.phl.uoc.gr

Η δικαιολόγηση της γνώσης και η συνεισφορά του Gottlob Frege στον προσδιορισμό της έννοιάς της

Η ομιλία διακρίνεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο γίνεται αναφορά στην ιδέα ότι η έννοια της δικαιολόγησης της γνώσης πρέπει να ενσωματώνει μια έννοια ευθύνης για τις πεποιθήσεις που υιοθετούμε. Ενώ, όμως, ένα τέτοιο αίτημα είναι δυνατό να ενσωματώνεται φυσιολογικά σε μια καντιανού τύπου επιστημολογία, η ιδέα ότι έχουμε ευθύνη για τις πεποιθήσεις μας υιοθετείται και από φιλοσόφους που εκφράζουν μια επιστημολογική προσέγγιση που θα μπορούσε να ονομαστεί «νατουραλιστική επιστημολογία». Συνεπώς, τίθεται το ζήτημα της διερεύνησης των όρων που πρέπει να εκπληρώνονται προκειμένου να μπορούμε να αναφερόμαστε σε μια έννοια ευθύνης στην επιστημολογία. Στο δεύτερο μέρος, τίθεται το ζήτημα αν στη σύγχρονη διαμάχη κανονιστικότητας-φυσιοκρατίας γύρω από την έννοια της ευθύνης των πεποιθήσεών μας, μπορούμε να τοποθετηθούμε αντλώντας από τα κείμενα του Gottlob Frege και ιδίως από τις θέσεις του όσον αφορά την αναλογία ηθικής και λογικής, την έννοια της δικαιολόγησης της επιστημονικής γνώσης, και τη θεωρία του για το νόημα των προτάσεων και τον επιστημολογικό του ρόλο.

- **Στάθης Ψύλλος**, Αναπληρωτής Καθηγητής Φιλοσοφίας της Επιστήμης, Τμήμα ΜΙΘΕ Παν/μίου Αθηνών

Ταχ. Διεύθυνση: Πανεπιστημιούπολη, Άνω Ηλίσια, 15771, Αθήνα

Τηλ.: 210-7275536

Ηλ. Διεύθυνση: psillos@phs.uoa.gr

Αιτιακός Πλουραλισμός

Στην παρούσα εργασία εξετάζω την τρέχουσα συζήτηση για την μεταφυσική της αιτιότητας, η οποία στηρίζεται στην ιδέα ότι η ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ είναι μία και ενιαία έννοια, αλλά επίσης και στην ιδέα ότι υπάρχει ένα θεμελιώδες γεγονός για το τι είναι η αιτιότητα. Αφού εξετάσω λειτουργιστικές και δυϊστικές απόψεις περί αιτιότητας, αναπτύσσω την δική μου θέση περί αιτιακού πλουραλισμού και παραθέτω ένα βιτγκεστινιανής έμπνευσης επιχειρήμα για αυτήν.
